

UiO : **Det juridiske fakultet**

Riggregulering i entrepriseretten

Tolkning av standardiserte riggbestemmelser

Kandidatnummer: 730

Leveringsfrist: 25.11.2014

Antall ord: 17534

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING	1
1.1	Tema.....	1
1.2	Utvalgte riggklausuler.....	3
1.3	Terminologi.....	3
1.4	Avgrensning	4
1.5	Den videre fremstilling	5
2	RETTLIGE UTGANGSPUNKTER	5
2.1	Innledning	5
2.2	Utgangspunkt: Objektiv fortolkning	6
2.3	Formåls- og systembetragtninger	7
2.4	«Klarhetsreglen»	8
3	TIDSRIGG	9
3.1	Innledning	9
3.2	Anvendelsesområde	10
3.3	I hvilken grad kan tidsriggsbestemmelser suppleres med øvrige krav om dekning av riggekostnader på grunn av forlenget byggetid?.....	12
3.3.1	Innledning	12
3.3.2	Krav innenfor riggbestemmelsens anvendelsesområde.....	12
3.3.3	Krav utenfor bestemmelsens anvendelsesområde	14
3.3.4	Oppsummering	18
3.4	Forsinkelser innenfor avtalte frister	19
3.4.1	Utgangspunkt.....	19
3.4.2	De enkelte kontraktsreguleringene	20
4	VOLUMRIGG	23
4.1	Innledning	23
4.2	Beregningsgrunnlag	24
4.2.1	Arbeid avregnet etter enhetspriser	25
4.2.2	Regningsarbeid	28
4.2.3	Arbeid basert på tilbud	36
4.2.4	Andre krav	38
4.2.5	Oppsummering	40
4.3	I hvilken grad kan volumriggsbestemmelsene suppleres med krav om riggregulering på annet grunnlag?.....	41

4.3.1	Innledning	41
4.3.2	Kontrakten har ikke egen tidsriggbestemmelse	41
4.3.3	Kontrakten har egen tidsriggbestemmelse	44
5	OPPSUMMERING	47
	LITTERATURLISTE	49
6	VEDLEGG A: UTVALGTE RIGGREGULERINGSBESTEMMELSER	52

1 Innledning

1.1 Tema

Et av entrepriserettens særpreg er kontraktsforholdets dynamiske karakter. Krav til kontraktsarbeidene kan endres underveis i kontraktsperioden, og arbeidene kan også utsettes eller fordyres som følge av ulike forhold. Dette vil kunne gi entreprenøren krav på fristforlengelse dersom forstyrrelsen har tidsmessige konsekvenser, og vederlagsjustering dersom forstyrrelsen har kostnadmessige konsekvenser. Et grunnleggende vilkår er at kravet bygger på forhold som kan henføres til bestemte risikofærer. Krav på fristforlengelse kan utløses av forhold som enten kan henføres til byggherrens risikofære eller til utenfrakommende forhold («force majeure»), mens krav på vederlagsjustering må ha grunnlag i forhold som kan henføres til byggherrens risikofære.¹ Dette kan for eksempel være krav på tillegg som følge av endringer, eller krav på tillegg som følge av svikt i byggherrens medvirkning.²

En større kostnadspost for entreprenøren ved gjennomføring av bygge- og anleggsarbeider er normalt kostnader til rigg og drift. Også rigg og driftskostnader vil kunne inngå i krav på tilleggsvederlag. Hva som regnes som rigg og drift fremgår av NS 3420-A, men begrepet betegner typisk ytelse som for eksempel brakkerigger, administrasjon, og så videre.³ Endringsarbeid og forstyrrelser vil typisk kunne føre til at disse ytelsene må utvides eller må opprettholdes lenger enn planlagt, og dette vil kunne påføre entreprenøren merkostnader.

Avhengig av avtalt vederlagsmodell vil krav på vederlagsjustering gjerne bli godtgjort enten basert på faktisk medgåtte mengder, eller på faktisk påløpte kostnader pluss påslag.⁴ Riggytelser er imidlertid ofte priset som rundsum, som innebærer at vederlagsmodellen i utgangspunktet ikke tar høyde for en utvidelse av ytelsene i tid eller rom. At entreprenøren likevel har krav på kompensasjon for slike merkostnader dersom disse skyldes byggherrelaterte forhold er enten fastsatt eller forutsatt i flere av de nyere standardkontraktene, og anses også å følge av alminnelig entrepriserett.⁵ Grunnlaget for beregning av kravet vil i utgangspunktet være entreprenørens reelle, dokumenterte ekstra riggekostnader.

¹ Hagstrøm (2014) s 191-192

² Se for eksempel NS 8405 25.2

³ Se for eksempel Marthinussen (2010) s 376-380.

⁴ Henholdsvis enhetspriser og regningsarbeid. Disse modellene er omtalt nærmere i oppgavens punkt 4.2

⁵ Arvesen (2014) s 273-274

Det kan imidlertid være vanskelig å dokumentere utgiftene som skal danne grunnlag for entreprenørens krav. For å avhjelpe dette brukes det gjerne standardiserte riggbestemmelser.⁶ Slike bestemmelser eksisterer ikke i de alminnelige standardkontraktene, men standardene gir eksplisitt åpning for at slike bestemmelser kan avtales mellom partene,⁷ og bruk av slike bestemmelser har etter hvert blitt vanlig. Blant aktører som har utformet sine egne riggformler kan nevnes Statsbygg, Statens Vegvesen, Jernbaneverket og Avinor.

Riggreguleringsbestemmelsene regulerer kompensasjonen for økte riggekostnader i form av en standardisert formel, uavhengig av entreprenørens reelle riggekostnader. Dermed er det ikke lenger noe behov for å dokumentere de faktiske utgiftene, og i utgangspunktet fjernes også grunnlaget for tvist rundt beregningen av de reelle utgiftene. Samtidig innebærer standardiseringen at entreprenøren i noen tilfeller vil oppnå høyere kompensasjon enn de reelle utgiftene tilsier, mens han i andre tilfeller vil oppnå lavere kompensasjon enn det de reelle utgiftene tilsier. Dette er utslag partene aksepterer for å oppnå den retts teknisk enklere løsningen standardiseringen innebærer. I så måte har bestemmelsene visse fellestrekk med dagmulkt.⁸

Praksis viser at det ofte oppstår tvist om tolkningen av riggreguleringsbestemmelser. Dette gjelder både spørsmål knyttet til klausulenes anvendelsesområde, og den konkrete beregning av vederlag basert på formlene.

Temaet for oppgaven er derfor tolkning av denne typen riggbestemmelser.

Det er flere tenkelige innfallsvinkler til dette temaet. Jeg har valgt å ta utgangspunkt i enkelte utvalgte rettslige problemstillinger som typisk kan oppstå ved anvendelse av riggreguleringsbestemmelser, og undersøke hvordan riggreguleringsbestemmelser typisk løser slike problemstillinger. Som grunnlag for dette har jeg samlet inn et sett utvalgte riggbestemmelser, inntatt i vedlegg A, se punkt 6.

Som det vil fremgå har klausulene delvis forskjellig ordlyd, og dermed også noe forskjellige løsninger av enkeltspørsmål. Oppgaven har imidlertid også et overordnet perspektiv. Ettersom de forskjellige riggbestemmelsene stort sett vil ha samme formål og funksjon, kan det tenkes at det også vil kunne være fellestrekk ved tolkningen. Et viktig aspekt ved oppgaven blir dermed å forsøke å identifisere slike fellestrekk.

⁶ Marthinussen (2010) s 373-374

⁷ Se for eksempel NS 8405:2008 punkt 25.3 (2) litra a

⁸ Det er dermed ikke sagt at riggklausulene på alle andre måter tilsvarer dagmulkt. I tillegg til å være ment som en standardisert utmåling av erstatning har dagmulkt også en funksjon som ansvarsbegrensning. Dette fremgår for eksempel av NS 8405 punkt 34.1 (3). Som det senere vil fremgå er det ikke like naturlig å gå ut fra at riggreguleringsbestemmelser har en tilsvarende funksjon.

1.2 Utvalgte riggeklausuler

Utvalget består av tids- og volumrigger fra fire statlige byggherrer: Statsbygg,⁹ Statens Vegvesen,¹⁰ Statens Jernbaneverk,¹¹ og Avinor/Oslo Lufthavn AS.¹² Disse er valgt ut etter tre hovedkriterier:

- For det første er det ønskelig med riggbestemmelser fra de største byggherrene, for å gjenspeile de reguleringene som hyppigst er i bruk
- For det andre er det ønskelig med riggbestemmelser det foreligger tolkningspraksis om.
- For det tredje er det ønskelig med bestemmelser som inneholder forskjellige løsninger, for å belyse forskjeller mellom bestemmelsene.

Riggreguleringsbestemmelser kan variere fra kontrakt til kontrakt, også med samme byggherre. Hensikten er imidlertid ikke å redegjøre for de til enhver tid gjeldende reguleringer fra de ulike byggherrene. Utvalget er først og fremst ment å illustrere ulike løsningsmodeller.

1.3 Terminologi

Riggytelser deles gjerne inn i generell rigg og spesialrigg.¹³ Spesialrigg er de ytelsene som er så nært knyttet til den enkelte arbeidsoperasjonen at riggytelsen er priset inn i posten for den aktuelle arbeidsoperasjonen. I en enhetspriskontrakt som er basert på regulerbare mengder, vil altså en økning eller reduksjon av arbeidsomfanget medføre at entreprenøren får dekket sine utgifter til spesialrigg gjennom avregningen av medgåtte mengder. Generell rigg er de riggytelsene som ikke er knyttet til bestemte arbeidsoperasjoner, men som er felles for flere arbeidsoperasjoner – for eksempel administrasjon/ledelse. Siden disse ytelsene ikke er knyttet til enkeltoperasjoner, er de priset i et eget kapittel – og da gjerne som rundsumytelser. En endring i medgåtte mengder vil derfor i seg selv ikke nødvendigvis påvirke prisen på den generel-

⁹ Entreprenørloven punkt 15. Bestemmelsen inneholder både tidsrigg – «Regulering i endret byggetid» og volumrigg – «Regulering i uendret byggetid»

¹⁰ For NS 3430-baserte kontrakter er tidsrigg regulert av kapittel C *Kontraksbestemmelser* punkt C 21.1 (4), mens volumrigg reguleres av punkt C 31.1 (4). NS 8406-baserte kontrakter regulerer volumrigg i HB 763 kapittel C3 punkt 11, og har ingen tidsriggbestemmelse.

¹¹ Jernbaneverkets alminnelige kontraktsbestemmelser for utførelsesentreprise basert på NS 8405, punkt 25.10 Tidsrigg er regulert i bokstav a, mens volumrigg er regulert i bokstav b.

¹² Tidsrigg reguleres i Del II kontraktsbestemmelser (NS 3430) punkt 21.1 (4), volumrigg reguleres i punkt 28.7.

¹³ Marthinussen (2010), s 378

le riggen, men større variasjoner vil likevel kunne gi seg utslag i endrede kostnader også for denne typen ytelse.¹⁴

Felles for bestemmelsene i utvalget er at de regulerer *generelle*, ikke spesielle riggytelser.¹⁵ Dette er også en logisk regulering, ettersom den tette tilknytningen mellom spesialriggytelser og de enkelte arbeidsoperasjonene gjerne medfører at kostnader for denne typen riggytelser uansett hensyntas i vederlaget entreprenøren får for arbeidene som inngår i de aktuelle postene. Skillet mellom spesialrigg og generell rigg er imidlertid ikke klart, og kan i seg selv by på problemer med tanke på anvendelse av riggbestemmelser. Av plasshensyn går jeg imidlertid ikke nærmere inn på denne grensedragningen.¹⁶

Ettersom det gjennomgående er generelle riggytelser som er gjenstand for regulering etter bestemmelsene i utvalget, vil jeg i det følgende forbeholde begrepene «riggytelser» og «riggkostnader» for generelle riggytelser- og kostnader.

Det er i forbindelse med riggklausuler vanlig å skille mellom tidsriggbestemmelser og volumriggbestemmelser. Tidsriggbestemmelser regulerer entreprenørens krav på kompensasjon for økte riggutgifter som følge av forlenget byggetid, mens volumriggbestemmelser regulerer krav som følge av økt arbeidsvolum.

1.4 Avgrensning

Oppgaven er avgrenset til landbasert næringsentreprise. Videre forutsettes at riggreguleringsbestemmelsene inngår i avtaler som er inngått etter anbudskonkurranse, ettersom de utvalgte riggbestemmelsene er hentet fra offentlige byggherrer og dermed typisk vil inngå i slike avtaler. Dette har betydning for tolkningen, jf oppgavens punkt 2.

I praksis vil spørsmål om riggbestemmelsene kunne reise spørsmål om de underliggende kravene som utløser riggbestemmelsen. For eksempel forutsetter regulering etter tidsriggbestemmelsene i utgangspunktet at entreprenøren har et berettiget krav på fristforlengelse, mens volumriggbestemmelsene forutsetter et berettiget krav på tilleggsvederlag. Det kan i den forbindelse oppstå uenighet både om kravets grunnlag, om hvorvidt kravet er prekludert på

¹⁴ Sandvik (1977), s 128

¹⁵ Dette fremgår enten direkte av ordlyden eller av formelens oppbygning. Bestemmelsene til Vegvesenet og Jernbaneverket sier eksplisitt at det er «post for riggkostnad»/«driftsposten» som skal reguleres, mens bestemmelsene til Statsbygg og Avinor bruker opprinnelig avtalt vederlag for ytelsene i kontraktens riggkapitel som faktor i formelen.

¹⁶ Se for eksempel Marthinussen (2010) s 378 flg om dette

grunn av manglende varsling, og så videre. Slike problemstillinger vil ikke behandles i denne oppgaven. I fortsettelsen forutsettes at alle krav som entreprenøren har fremmet er rettmessige krav, som ikke er prekludert

1.5 Den videre fremstilling

De rettslige utgangspunktene for oppgaven presenteres i punkt 2. Deretter er oppgaven delt inn i to hoveddeler, samt en avsluttende oppsummering.

Punkt 3 behandler problemstillinger særskilt knyttet til tidsriggbestemmelser. De sentrale problemstillingene her er stort sett knyttet til spørsmål om bestemmelsenes anvendelsesområde – når er bestemmelsene anvendelige, og hvilke reguleringer gjelder for riggrelaterte merkostnader når bestemmelsene ikke er anvendelige?

Punkt 4 behandler problemstillinger særskilt knyttet til volumriggbestemmelser. Her er tema i praksis hvilke krav som skal inngå i formelen. Også her oppstår imidlertid spørsmålet om hvilke reguleringer som gjelder når bestemmelsen ikke er anvendelig, selv om dette for volumriggbestemmelser er mindre praktisk enn for tidsriggbestemmelser.

2 Rettslige utgangspunkter

2.1 Innledning

Oppgaven gjelder tolkning av en bestemt type avtalebestemmelser, og utgangspunktene må da tas i reglene for avtaletolkning. Dette innebærer at den sentrale kilden vil være selve avtalen. Kilder utenfor avtalen kan imidlertid også spille inn på selve avtaletolkningen, da særlig gjennom å danne grunnlag for tolkningsmoment som formåls- og systembetraktninger og andre reelle hensyn. De relevante prinsippene for avtaletolkning er tema for punkt 2.2 og 2.3. I de tilfeller hvor en tolkning etter disse prinsippene ikke leder til et klart resultat, oppstår spørsmålet om hvordan uklarheten skal håndteres. Dette er tema for punkt 2.4

Rettskildefaktorer utenfor selve avtalen kan imidlertid også ha betydning som forbilde for tolkningen av riggreguleringsbestemmelser. For eksempel vil rettspraksis knyttet til riggreguleringsklausuler kunne gi en pekepinn på hvordan ulike tolkningsmoment forstås og vektes i forhold til hverandre når denne typen bestemmelser tolkes.¹⁷

¹⁷ Juridisk teori kan også tenkes å ha en slik funksjon, men spørsmål om tolkning av denne typen bestemmelser er så vidt jeg vet ikke behandlet i nevneverdig grad i litteraturen.

Det foreligger imidlertid en begrenset mengde rettskildefaktorer som direkte tar stilling til tolkningen av riggreguleringsbestemmelser. Spørsmålet er så vidt jeg er kjent med ikke blitt behandlet i Høyesterett. Det foreligger imidlertid noe underrettspraksis og enkelte uttalelser fra BFJR.¹⁸

2.2 Utgangspunkt: Objektiv fortolkning

Utgangspunktet for all avtaletolkning er naturlig nok avtalens ordlyd. Ettersom tema er avtaler mellom profesjonelle skal ordlyden tillegges stor vekt, jf Rt. 2002 s 1155. For entreprisavtaler kommer i tillegg det særpreg at mange av kontraktene inngås etter anbudskonkurranse,¹⁹ hvor det er krav om like konkurranseforhold for tilbyderne. Høyesterett har i Rt. 2012 s 1729 uttalt at «prinsippet om en objektiv fortolkning av avtaler mellom næringsdrivende [derfor] får [...] en særlig styrke i entreprisforhold».²⁰

At avtaler skal fortolkes objektivt innebærer imidlertid ikke at tolkningen er begrenset til en ren studie av ordlyden.²¹ Det sentrale innholdet i prinsippet om objektiv fortolkning er at tolkningsmoment må være objektivt tilgjengelige for å være relevante – det avgrenser dermed primært mot partenes subjektive oppfatning av kontrakten, ikke mot andre tolkningsmoment enn ordlyden.²² Dette innebærer at også andre objektivt tilgjengelige tolkningsmoment som formål og systembetraktninger vil ha sentrale roller i tolkningen. Formåls- og systembetraktninger har vist seg å ha stor betydning ved tolkningen av riggreguleringsbestemmelser, og jeg redegjør derfor særskilt for disse i punkt 2.3

Formålsbetraktninger fremheves blant annet i Rt. 2010 s 961, og Rt. 1999 s 878. Systembetraktninger spiller en sentral rolle i begrunnelsen for resultatet i Rt. 2014 s 520.²³ I Rt. 2012 s 1729 fremheves systembetraktninger som et tolkningsmoment som har «sentral betydning»,²⁴ og disse ser også ut til å ha hatt en avgjørende betydning for resultatet.²⁵

¹⁸ BFJR er et utvalg som avgir uttalelser om spørsmål om konkrete saker innen bygge- og entrepriserett, basert på forespørsler fra partene involvert i de aktuelle sakene, se www.bfjr.no

¹⁹ Som nevnt i punkt 1.3 er oppgaven avgrenset til denne typen kontrakter

²⁰ Avsnitt 58

²¹ Rt. 2010 s 961 avsnitt 44

²² Rt. 2014 s 866 avsnitt 43

²³ Se avsnitt 35-40

²⁴ Avsnitt 101

²⁵ Se dommens avsnitt 82 og Hagstrøm (2014) s 175: Spørsmålet var om enhetsprisen for natursteinsmur også omfattet steinen muren skulle bygges av. Høyesterett konstaterer i avsnitt 82 at den omtvistede prisen på bærende posten i seg selv ikke tilstrekkelig klart fastslår at steinen skulle inngå, men kommer likevel til det motsatte resultat når øvrige kontraktsdokument tas i betraktning, se avsnitt 101.

Øvrige reelle hensyn vil også ha betydning, jf Rt. 2010 s 961,²⁶ og vil særlig kunne ha betydning ved uklare bestemmelser, jf Rt. 2009 s 160.²⁷

2.3 Formåls- og systembetragtninger

Det grunnleggende formålet bak riggreguleringsbestemmelser er å forenkle beregningen av entreprenørens krav på riggkompensasjon. Dette innebærer at bestemmelsene også må sees i lys av kravet de er ment å forenkle beregningen av: Selv om bestemmelsene i prinsippet er løsrevet fra de faktiske merkostnadene entreprenøren pådrar seg, er de fortsatt ment å reflektere disse kostnadene. I dette ligger det for det første at bestemmelsene bør kompensere entreprenøren for de forhold som typisk pådrar ham merkostnader. For eksempel bør utmåling av tilleggsvederlag for forlenget byggetid skje med grunnlag i lengden på byggetidsforlengelsen, mens utmåling for tilleggsvederlag for utvidelser bør skje med grunnlag i utvidelsens omfang. For det andre innebærer det at bestemmelsene ikke er ment å kompensere entreprenøren flere ganger for samme forhold. En riggbestemmelse bør derfor ikke gis anvendelse på tilfeller hvor entreprenøren alt har blitt kompensert for merutgiftene han er påført.

Den sentrale rolle systembetragtninger har hatt i tolkning av entrepriseavtaler innebærer at det også må legges betydelig vekt på det systemet riggreguleringsbestemmelsene inngår i. Bestemmelsene inntas typisk som modifikasjoner og/eller tillegg til en valgt standardkontrakt.²⁸ Dette innebærer for det første at systemet i standardkontrakten vil utgjøre et sentralt tolkningsmoment når riggreguleringsbestemmelser skal tolkes.

Det innebærer imidlertid også at en rekke andre rettskildefaktorer kan få betydning for tolkingen. Det nærmere innholdet i standardkontraktene utledes ikke bare av ordlyden i selve standardkontrakten, men også av rettspraksis, teori, og andre relevante rettskildefaktorer. Gjennom å påvirke forståelsen av standardkontrakten, vil dermed også disse rettskildefaktorene kunne bidra til utformingen av relevante systembetragtninger.

²⁶ Avsnitt 44

²⁷ Avsnitt 45. Saken gjaldt spørsmål om anvendelsesområdet for en svært kort varslingsfrist. Risikoen for urimelige resultater fremheves som argument for å tolke en uklarhet mot byggherren, som hadde formulert kontrakten

²⁸ Standardkontrakter er fremforhandlet mellom parter som representerer både entreprenør- og byggherresiden, og er utgitt i regi av Standard Norge. Disse standardkontraktene har en særlig betydning for entrepriseretten, ettersom det for næringsentreprise i hovedsak ikke eksisterer lovgivning, se Hagstrøm (2014) s 25.

Innen entrepriseretten er imidlertid voldgift en utbredt tvisteløsningsmodell. Ettersom denne praksisen i utgangspunktet ikke er offentlig, er mye av praksisen vanskelig tilgjengelig. Samtidig har dette medført at det foreligger relativt lite rettspraksis, særlig fra Høyesterett.²⁹

Fraværet av Høyesterettspraksis og tynge rettskilder for øvrig kan muligens tilsi at øvrige rettskildefaktorer kan ha noe større vekt på dette området enn det som tilsies av alminnelig rettskildelære.³⁰ Dette medfører imidlertid naturligvis ikke at underrettspraksis eller øvrige rettskildefaktorer fungerer som et substitutt for høyesterettsavgjørelser, og avgjørelsene må vurderes konkret med tanke på kvalitet og forhold til de øvrige rettskildene for å fastslå hvilken rettskildemessig vekt de kan tillegges.

2.4 «Klarhetsreglen»

NS 3450 fastslår i punkt 4.1 (1) at konkurransegrunnlaget skal være «klart og entydig».

Dersom en tolkning basert på alle objektivt tilgjengelige kriterier likevel ikke leder til et tolkningsresultat som fremstår som tilstrekkelig klart, følger det av rettspraksis at avtalebestemmelsen vil tolkes i disfavør av den utformende part – det vil si byggherren.

I Rt. 2007 s 1489 uttaler førstvoterende at anbudsinbyder har et ansvar for å sørge for et «klart og entydig anbudsgrunnlag», og at risikoen for uklarheter ikke kan pålegges anbyder med mindre det «ut fra en objektiv betraktning fremstår som klart hva anbudsinbyderen har ment».³¹ Uklarhetsregelen var også tema i Rt. 2012 s 1729, hvor førstvoterende uttaler:

«Ved anbud, der kontraktsgrunnlaget er utarbeidet av den ene parten alene, er det krav om like konkurranseforhold for tilbyderne. Prinsippet om en objektiv fortolkning av avtaler mellom næringsdrivende får derfor en særlig styrke i entrepriseforhold. For at tilbyderne skal kunne konkurrere på like vilkår, må anbudsgrunnlaget – som danner basis for den senere kontrakten – være klart formulert. Uklarhet må i utgangspunktet gå ut over anbudsinbyderen, som ensidig utformet det grunnlaget tilbyderen må forholde seg til. Er det – til tross for enkelte uklare punkter – etter en objektiv fortolkning likevel klart hva som er ment, må tilbyderen holde seg til dette».³²

Det kan diskuteres hvorvidt Rt. 2012 s 1729 innebærer en innskjerping eller videreføring av utgangspunktet fra Rt. 2007 s 1489. Dette er nærmere kommentert i Hagstrøm (2014) s 171-175. Det er uansett klart at uklarhetsregelen bare får avgjørende betydning dersom en helhetlig tolkning i lys av alle objektivt tilgjengelige tolkningsmomenter ikke gir et tilstrekkelig klart resultat. Det vanskelige spørsmålet vil gjerne være hva som skal anses som et tilstrekkelig klart resultat.

²⁹ Marthinussen (2010), s 51-52

³⁰ Se Hagstrøm (2014), s 28-29, som særlig fremhever betydning av juridisk teori og uttalelser fra BFJR

³¹ Avsnitt 75

³² Avsnitt 58.

3 Tidsrigg

3.1 Innledning

Forsinkelse av arbeidet vil typisk påføre entreprenøren økte riggekostnader ved at riggetelser må opprettholdes over en lengre tidsperiode enn planlagt. Tidsavhengige kostnader løper dermed over en lengre periode, samtidig som entreprenøren hindres i å bruke ytelsene i andre prosjekter.

Utgangspunktet etter gjeldende NS-standardkontrakter er at entreprenøren kan kreve kompensasjon dersom han påføres merkostnader som følge av forsinkelse som skyldes forhold byggherren bærer risikoen for, jf for eksempel NS 8405 punkt 25.2. Dette gjelder også økte utgifter til rigg og drift.³³

Hvorvidt en byggherreforsinkelse³⁴ har påført entreprenøren merkostnader eller ikke avgjøres med utgangspunkt i en sammenligning av den faktiske fremdrift med den fremdrift som ville funnet sted uten de aktuelle byggherreforhold, jf SRG-dommen.³⁵ I avsnitt 51 uttaler førstvoterende at det avgjørende for hvorvidt entreprenøren er påført «merutgifter» er hvorvidt «driften på grunn av byggherrens forhold forsinkes i forhold til den drift som ellers hadde funnet sted». I avsnitt 46 uttales det:

«når en entreprenør har leid inn maskiner, utstyr og personell for å utføre en entreprise, vil utgiftene ved forlenget drift på grunn av byggherrens forhold for entreprenøren være en merutgift. Det må være uten betydning om driften etter den opprinnelige framdriftsplan skulle ha fortsatt, når den uten hindringen ville vært avsluttet tidligere. [...] En raske fullføring enn opprinnelig forutsatt er en gevinst som entreprenøren avhengig av omstendighetene, kan forvente å oppnå.»

Entreprenøren vil altså ha krav på kompensasjon for slike forsinkelser, selv om forsinkelsen ikke påvirker selve sluttfristen. Også forsinkelser som kun påvirker deler av arbeidene vil

³³ Marthinussen (2010) s 373

³⁴ Jeg bruker dette begrepet om alle forsinkelser som skyldes forhold byggherren bærer risikoen for, jf for eksempel NS 8405 punkt 25.2.

³⁵ Rt. 2005 s 788

dermed gi krav på kompensasjon.³⁶ Uttalelsene i avgjørelsen er generelle og prinsipielle, og må anses å være relevante også for forståelsen av NS 8405.³⁷

I praksis er det ganske vanlig at det avtales egne tidsriggbestemmelser. Disse har som hovedformål å standardisere utmålingen av den kompensasjonen entreprenøren etter standardkontrakten har krav på som følge av byggherreforsinkelse. En tidsriggbestemmelse kan typisk se slik ut:³⁸

Har entreprenøren krav på fristforlengelse etter NS 8406 pkt 19, jf. pkt 22.5, skal vederlagsjustering for kapitalytelser, rigging, drift og nedrigging kompenseres etter følgende formel:

0.7A(Z)

Y

A = avtalt pris på opprinnelig rigg- og driftskapittel eks mva

Y = opprinnelig byggetid

Z = forlengelse utover opprinnelig byggetid

De fleste kontraktsbestemmelsene i utvalget har egne tidsriggbestemmelser. I Statens Vegvesens nye kontraktsbestemmelser, basert på NS 8406, er tidsriggbestemmelsen imidlertid tatt ut. Her reguleres denne typen riggkostnader etter en tidsenhetspris.³⁹ Denne reguleringsmåten reiser en del særlige problemstillinger, som av plasshensyn holdes utenfor oppgaven.

Dette punktet er delt inn i tre underpunkter. Innledningsvis vil jeg kort redegjøre for bestemmelsenes primære anvendelsesområde i punkt 3.2. I punkt 3.3 er spørsmålet hvorvidt bestemmelsene avskjærer øvrige krav på riggkompensasjon. Dette vil typisk være krav som følger av den underliggende standardkontrakten, men som faller utenfor riggbestemmelsens anvendelsesområde. Tema for punkt 3.4 er hvorvidt bestemmelsene er anvendelige for byggherreforsinkelser som kun materialiserer seg innenfor avtalte frister. Dette er i realiteten et underspørsmål under punkt 3.2, men behandles her som en særskilt problemstilling.

3.2 Anvendelsesområde

Tidsriggbestemmelsene omhandler forlengelse i byggetid, altså forskyving av frister. Det sentrale spørsmålet er dermed hvilke frister bestemmelsene gjelder for.

³⁶ Dette drøftes nærmere i punkt 3.3.3

³⁷ Borgen (2007) s 9

³⁸ Statsbyggs tidsriggbestemmelse, se vedlegg A.

³⁹ Statens Vegvesen. Rundskriv NA 2014/10

Et byggeprosjekt inneholder gjerne en rekke ulike frister for entreprenøren, som alle kan bli påvirket av en byggherreforsinkelse. Det primære anvendelsesområdet for tidsriggbestemmelser er ved utsettelse av sluttfristen. Et spørsmål som kan reises, er hvorvidt bestemmelsene også kan brukes ved forlengelse av delfrister.

Også byggherreforsinkelse av delfrister kan påføre entreprenøren merutgifter som han etter standardkontraktene vil ha krav på å få kompensert. Det er i prinsippet ingenting i veien for å bruke standardiserte bestemmelser for å utmåle entreprenørens kompensasjon også i disse tilfellene. Det vil imidlertid oppstå enkelte praktiske vansker. Tidsriggbestemmelsene utmåler typisk entreprenørens krav som en grunnverdi, multiplisert med byggetidsforlengelsens lengde, dividert med opprinnelig byggetid. Grunnverdien er typisk en andel av en angitt størrelse som knytter seg til prosjektet som helhet: Den angis som en andel enten av kontraktssummen, eller av hele det opprinnelige rigg- og driftskapittelet. Dette gjør det problematisk dersom bestemmelsene uten videre skulle bli brukt på delfrister, ettersom delfristene bare gjelder en andel av prosjektet, og dermed også bare en andel av riggytelsene. Dersom dette ikke hensyntas, vil entreprenøren oppnå en overkompensasjon.

Blant bestemmelsene i utvalget fastslår alle med unntak av Statsbyggs bestemmelse at de ikke er anvendelige på delfrister.⁴⁰ Statsbyggs bestemmelse fastslår imidlertid at ved fristforlengelse kun for deler av arbeidene, skal formelens grunnverdi A (pris på opprinnelig riggkapittel) reduseres forholdsmessig.

⁴⁰ Jernbaneverkets bestemmelse avgrenser eksplisitt mot delfrister, mens Avinors bestemmelse kun gjelder ved forlengelse av sluttfristen for «hele kontraktsarbeidet». Vegvesenets bestemmelse gjelder bare utførelse av «kontraktens hovedarbeider», som antageligvis betyr at den ikke er anvendelig ved delfrister.

3.3 I hvilken grad kan tidsriggsbestemmelser suppleres med øvrige krav om dekning av riggekostnader på grunn av forlenget byggetid?

3.3.1 Innledning

Spørsmålet i dette punktet er hvorvidt tidsriggsbestemmelsene er uttømmende, eller om entreprenøren også kan fremme krav om kompensasjon for riggekostnader etter andre regler. Dette vil bero på en tolkning av riggsbestemmelsen. Det må i den forbindelse skilles mellom krav som faller innenfor og utenfor riggsbestemmelsen anvendelsesområde.

3.3.2 Krav innenfor riggsbestemmelsens anvendelsesområde

Det grunnleggende formålet bak riggreguleringsbestemmelser er å forenkle behandlingen av krav om kompensasjon for økte riggekostnader, ved at kompensasjonen utbetales etter en standardisert formel i stedet for å utmåles etter reelle kostnader. Formålsbetraktninger tilsier dermed at bestemmelsene er ment å utgjøre en uttømmende regulering av alle krav som faller innenfor bestemmelsens anvendelsesområde.

Det forhold at bestemmelsene er ment som standardisering av krav entreprenøren ellers ville hatt etter NS-standardene, innebærer imidlertid at riggsbestemmelsene også er ment å reflektere formålene bak de underliggende kravene om vederlagsjustering. Dette innebærer at bestemmelsene ikke kan sees helt løsrevet fra entreprenørens reelle kostnader. Ekstraordinære forhold kan for eksempel medføre at riggreguleringsbestemmelsen gir et resultat som dramatisk avviker fra entreprenørens reelle kostnader. Slike resultat kan sies å stride mot standardiseringsformålet. I slike tilfeller kan det derfor tenkes at bestemmelsene ikke anses å utgjøre en uttømmende regulering.

For det første kan det være avtalt at bestemmelsene bare gjelder i «normaltilfellene».⁴¹ I så fall vil entreprenøren kunne fremme krav etter reglene i standardkontrakten utenfor normaltilfellene.

⁴¹ Begrepet er hentet fra Jernbaneverkets bestemmelse, men også Vegvesenets bestemmelse fastslår at den gjelder «normalt».

For det andre kan det tenkes at riggreguleringsbestemmelsene på grunnlag av formåls- og rimelighetsbetraktninger kan tolkes innskrenkende, slik at de ikke anses å gjelde i ekstraordinære tilfeller. Dette var tilfellet i den såkalte T-baneringdommen.⁴²

Under utdrivning av tunnel i forbindelse med bygging av den ringbanen, ble det utløst et ras i området hvor den nye tunnelen skulle kobles sammen med eksisterende T-banenett. Dette medførte betydelige merarbeid, og en forskyvning av sluttfristen. Lagmannsretten kom til at raset skyldtes forhold byggherren bar risikoen for, og anså merarbeidene som tillegg/endringsarbeid. Dette innebar at entreprenøren hadde krav på kompensasjon, og spørsmålet var hvorvidt denne skulle utregnes etter kontraktens punkt C 21.1 (1) (tilsvarende NS 3430 21.1 (1)), eller etter den standardiserte tidsriggbestemmelsen i kontraktens punkt C 21.1 (4). Denne tilsvarer Vegvesenets tidsriggbestemmelse, inntatt i vedlegg A, men inneholdt ikke ordet «normalt» i første punktum.

Basert på bestemmelsens ordlyd og kontraktens system for øvrig, synes det klart at tidsriggbestemmelsen i dette tilfellet var anvendelig. C 21.1 (4) gjelder etter ordlyden «merutgifter på grunn av byggherrens forhold etter 17.4». 17.4 omhandler merutgifter entreprenøren påføres som følge av forsinkelse forårsaket av forhold byggherren bærer risikoen for, og byggherren ble i denne saken ansett å bære risikoen for de forsinkende forhold

Lagmannsretten kommer imidlertid til at formelen ikke kan anvendes, og fremhever sterkt formålsbetraktninger og rene rimelighetshensyn når resultatet begrunnes. Det var i saken ubestridt at bruk av formelen ville medføre at entreprenøren bare ville få dekket 1/6 av de reelle, dokumenterte utgiftene. Om dette uttaler retten:

«Et slikt resultat fremstår som i strid med utgangspunktet i pkt. 21.1 første ledd om at entreprenøren skal ha dekket sine merutgifter som skyldes byggherrerelaterte forhold og kan heller ikke antas å være i samsvar med siktemålet bak suppleringsbestemmelsen.

Dersom meningen med suppleringsbestemmelsen hadde vært at den generelt skulle gjelde for utmåling av merutgifter som følge av byggherrerelaterte forhold, burde dette – etter lagmannsrettens oppfatning – fremkommet klarere av bestemmelsen. Det er naturlig at den uklarhet som foreligger mht. anvendelsesområdet går ut over den part som har ført kontrakten i pennen, som etter det opplyste er byggherren.»

Den formelle begrunnelsen for resultatet var riktignok at kravet falt utenfor formelens anvendelsesområde. Bestemmelsen ble forstått slik at den kun gjaldt det retten betegnet som «rene» forsinkelsestilfeller. Tilfellet i saken ble ansett som et «ekstraordinært» tilfelle, som etter rettens oppfatning falt utenfor anvendelsesområdet.

Et slikt skille mellom rene og ekstraordinære forsinkelser gir imidlertid ordlyden i riggbestemmelsen ingen holdpunkter for. Heller ikke den underliggende standardkontrakten tilsier et slikt skille, ettersom de angitte reglene i NS 3430 uansett utmåler kravet etter reelle kostander, og derfor ikke har behov for noe skille mellom ordinære og ekstraordinære forsinkelsestilfeller.

⁴² LB-2005-178511

Den reelle begrunnelsen for resultatet ser derfor ut til å være de rimelighetshensyn lagmannsretten fremhever. Dette innebærer at avgjørelsen i realiteten kan ses som en form for skjult avtalerevisjon, og illustrerer dermed at riggbestemmelser kan tenkes tilsidesatt, dersom tilsvarende rimelighetshensyn i sterk nok grad gjør seg gjeldende. Hvor terskelen går er i seg selv et vanskelig spørsmål, som jeg av plasshensyn ikke har mulighet til å gå nærmere inn på. Det ligger imidlertid i standardiserte utmålingsreglers natur at man vil kunne få et avvik fra reelle kostnader, og det må derfor som utgangspunkt antas at terskelen for tilsidesettelse vil være høy.

3.3.3 Krav utenfor bestemmelsens anvendelsesområde

Et mer praktisk spørsmål er hvorvidt entreprenøren kan fremme krav på riggregulering etter de alminnelige reglene i standardkontrakten for krav som faller utenfor riggbestemmelsens anvendelsesområde. Dette kan for eksempel være tilfelle dersom en byggherreforsinkelse fører til en forskyvning av en delfrist, men ikke sluttfristen. At entreprenøren i utgangspunktet har krav på kompensasjon for denne typen byggherreforsinkelser, må anses å følge av SRG-dommen.⁴³

For krav innenfor riggreguleringsbestemmelsens anvendelsesområde var utgangspunktet som tilsa uttømmende regulering begrunnet med at bestemmelsen var ment å standardisere utmålingen av disse kravene. Entreprenøren har i slike tilfeller krav på kompensasjon, men denne vil som følge av standardiseringen gjerne avvike fra de reelle kostnadene.

For krav som faller utenfor riggreguleringsbestemmelsens anvendelsesområde er stillingen annerledes. Situasjonen vil her være at entreprenøren er påført merutgifter som følge av byggherreforsinkelse, men at disse ikke fanges opp av riggreguleringsbestemmelsen. Her vil altså ikke riggreguleringsbestemmelsen gi entreprenøren krav på kompensasjon. Dersom riggreguleringsbestemmelsen i tillegg forstås slik at den utgjør en uttømmende regulering også for denne typen krav, innebærer det at entreprenøren er fullstendig avskåret fra å kreve kompensasjon for disse utgiftene. Ettersom utgangspunktet etter NS-standardene er at entreprenøren har krav på kompensasjon for dette, vil en slik forståelse innebære en risikooverføring fra byggherre til entreprenør. I prinsippet er det ingenting i veien for å avtale en slik risikooverføring, men dersom partene har ment at entreprenøren skal overta risikoen for denne typen byggherreforsinkelser vil det være naturlig å kreve at dette i så fall klart fremkommer av kontrakten.

Et slikt klarhetskrav kan også spores i underrettspraksis.

⁴³ Rt. 2005 s 788, omtalt i punkt 3.1. Det ble i den avgjørelsen fastslått at det ikke var noe vilkår for kompensasjon at forsinkelsen medførte en forskyvning av sluttfristen. Se også Borgen (2007) s 7 og 9

I LB-1997-188⁴⁴ uttaler retten at det må kreves «klar og konkret hjemmel i partenes kontrakt» for at en riggbestemmelse skal anses å avskjære et krav som faller utenfor bestemmelsens anvendelsesområde, og også BFJR-praksis synes å bygge på en slik forutsetning.⁴⁵

Den formelle begrunnelsen i LB-2005-178511 bygger også klart på en slik forutsetning. Her uttaler lagmannsretten at «[d]ersom meningen med suppleringsbestemmelsen hadde vært at den generelt skulle gjelde for utmåling av merutgifter som følge av byggherrerelaterte forhold, burde dette – etter lagmannsrettens oppfatning – fremkommet klarere av bestemmelsen.»

For krav som faller utenfor riggreguleringsbestemmelsens anvendelsesområde, vil dermed det klare utgangspunktet være at krav kan fremmes etter den angitte standardkontrakten. For at noe annet skal gjelde må avtalen mellom partene klart tilsi noe annet. Det sentrale spørsmålet vil da være om det i kontrakten foreligger tilstrekkelig klare holdepunkter for å tolke riggbestemmelsene som uttømmende reguleringer.

Én underrettsavgjørelse strider imidlertid tilsynelatende mot dette utgangspunktet. LB-2011-95644 gjaldt krav om tillegg i forbindelse med utbygging av Lysaker stasjon, og ett tema var tolking av Jernbaneverkets tidsriggbestemmelse basert på NS 8405:2004⁴⁶. Ett av entreprenørens krav gjaldt kompensasjon for merkostnader som fulgte av forskyvning av delfrister og aktiviteter, uten at dette påvirket den totale byggetiden. Retten la til grunn at kontraktens tidsriggbestemmelse var uttømmende, og ettersom denne kun var anvendelig ved utsettelse av sluttfrist, fikk entreprenøren ikke medhold i sitt krav.

Sett i lys av klarhetskravet som er oppstilt i rettspraksis ville en naturlig formulering av problemstilling i denne saken ha vært hvorvidt avtalen tilstrekkelig klart fastslår at bestemmelsen også avskjærer riggkrav utenfor bestemmelsens anvendelsesområde.

Lagmannsretten velger imidlertid en annen innfallsvinkel, og uttaler om dette:⁴⁷

⁴⁴ Denne avgjørelsen gjaldt en volumriggbestemmelse, men spørsmålet er prinsipielt det samme: Hvilke krav må stilles før riggbestemmelser avskjærer krav utenfor anvendelsesområdet? Avgjørelsen er nærmere omtalt nedenfor, i punkt 4.3.1

⁴⁵ Se BFJR 180 (1984), nærmere omtalt i oppgavens punkt 4.3.2

⁴⁶ I bestemmelsen som var brukt i LB-2011-95644 (kontrakt mellom Jernbaneverket Utbygging og Peab AS, entreprise LY05, Underbygning Lysaker Stasjon, alminnelige kontraktsbestemmelser punkt C 24.2) var passusen «med unntak for force majeure situasjoner ref. 24.3» ikke inntatt, og formelens grunnverdi var 0,08 i stedet for 0,15. For øvrig var selve bestemmelsen identisk med bestemmelsen i vedlegg A, basert på NS 8405:2008. Øvrige forskjeller i forhold til NS 8405:2008 drøftes under

⁴⁷ Dette fremkommer i dommen under avsnittsoverskriften «Peabs krav om dekning av tidsavhengige kostnader ved forskyvning av delfrister»

«Entreprenørens krav om å få regulert rigg er uttømmende regulert av kontrakten C 24.2 [volumriggbestemmelsen, min anmerkning]. Det følger direkte av ordlyden at denne bestemmelsen bare får «anvendelse ved utsettelse av sluttfrist og ikke for utsettelse av delfrister». Årsaken til denne sontringen er at det bare er utsettelse av sluttfristen som reelt vil utsette entreprenøren for økte kostnader. Ved forskyving av enkeltaktiviteter og delfrister, vil det samme være bygget innenfor den forutsatte tidsperiode. Forskyvninger innad i fastsatt byggetid gir derfor ikke grunnlag for riggregulering. Posten for rigg er en rundsum for hele byggetiden. På denne bakgrunn kan Peabs krav ikke tas til følge. Det er uttrykkelig fraskrevet i kontrakten. Lagmannsretten kan ikke se at avgjørelsen inntatt i Rt-2005-788 kan endre det resultatet som i denne saken følger direkte av en tolking av kontrakten.»

Utdragene fra bestemmelsen som siteres av lagmannsretten sier direkte bare at bestemmelsen kun får anvendelse ved «utsettelse av sluttfrist, og [ikke] delfrister». Det følger imidlertid ikke av denne ordlyden hva som gjelder utenfor bestemmelsens anvendelsesområde – i denne saken ved utsettelse av delfrister. At bestemmelsen skulle være en uttømmende regulering lar seg derfor ikke utlede av ordlyden retten viser til. Begrunnelsen retten oppgir for å anse bestemmelsen som en uttømmende regulering ser i stedet ut til å bygge på mer generelle formålsbetraktninger – retten gir inntrykk av å bygge på det helt generelle synspunkt at entreprenøren ikke vil utsettes for merkostnader så lenge sluttfristen ikke påvirkes.

Så generelt utformet som lagmannsrettens begrunnelse er, er det imidlertid vanskelig å se at lagmannsrettens argumentasjon om at entreprenøren ikke «reelt» vil påføres økte kostnader ved byggherreforsinkelse innenfor avtalte frister er i tråd med Høyesteretts argumentasjon i SRG-dommen, som lagmannsretten kort viser til. Når det i LB-2011-95644 uttales at det «bare er utsettelse av sluttfristen som reelt vil utsette entreprenøren for økte kostnader», at ved forskyvning av enkeltaktiviteter og delfrister vil «det samme vil være bygget innenfor den forutsatte tidsperiode», og retten i tillegg fremhever at posten for rigg er en rundsum for «hele byggetiden» er det nærliggende å lese dette slik at lagmannsretten baserer sin slutning på en sammenligning med det anslåtte kostnadsnivået som fulgte av det opprinnelige anbudsgrunnlaget, ut fra en betraktning om at kontraktens priser er forutsatt å omfatte all tilgjengelig byggetid, og at entreprenøren derfor alt har fått betalt for å hele perioden fram til sluttfrist. Det er i så fall den samme type betraktninger som ble avvist av Høyesterett i SRG-dommen.⁴⁸

Riktignok dreide SRG-dommen seg om en noe annerledes situasjon, ettersom det der var snakk om forsinkelse av hele prosjektet innenfor avtalte frister. Høyesteretts uttalelser er imidlertid vide nok til også å omfatte forskyvning av delfrister, og det er vanskelig å se hvorfor merutgifter entreprenøren påføres ved forskyvning av delfrister

⁴⁸ Rt. 2005 s 788, se dommens avsnitt 52 og 55. Dommen er også omtalt innledningsvis i oppgavens punkt 3.1

skulle behandles annerledes. SRG-dommen gir anvisning på en sammenligning av entreprenørens faktiske drift med den driften som hadde blitt gjennomført dersom byggherrens forsinkende forhold tenkes borte. Dersom entreprenøren kunne ha ferdigstilt delarbeid tidligere når byggherrens forsinkende forhold tenkes borte, vil han også ha blitt påført merutgifter ved å ha rigg tilknyttet delarbeidet stående lenger enn nødvendig.

Det kan altså være grunnlag for å kritisere lagmannsrettens begrunnelse på dette punktet, og i den generelle utformingen den har fått, bør den ikke anses som noe forbilde for tolkningen av denne typen bestemmelser.

Dette kan også ha påvirket spørsmålet om klarhetskravet. Som nevnt innledningsvis tilsier klarhetskravet at det må fremgå klart av kontrakten dersom den er ment å frata entreprenøren krav han i utgangspunktet har, typisk med grunnlag i den underliggende standardkontrakten. Slik lagmannsretten formulerer begrunnelsen, kan det se ut som om det legges til grunn at entreprenøren heller ikke etter standardkontrakten ville ha hatt noe krav på kompensasjon. I så fall vil ikke klarhetskravet komme på spissen, fordi bestemmelsen ikke anses å frata entreprenøren noe krav.⁴⁹

Når rettskildegrunnlaget ses under ett, foreligger det etter min oppfatning tilstrekkelig grunnlag for å opprettholde det utgangspunkt at det kreves klare holdepunkt for å anse riggbestemmelser for å avskjære krav utenfor bestemmelsen anvendelsesområde.

Dersom den omtvistede bestemmelsen i LB-2011-95644⁵⁰ vurderes etter dette utgangspunktet, blir spørsmålet om avtalebestemmelsen tilstrekkelig klart fastslår at entreprenørens krav etter den underliggende standarden er avskåret.

Som nevnt gir ordlyden ikke tilstrekkelige holdepunkter til å anse bestemmelsen som en uttømmende regulering. Det kan imidlertid utledes argument for at bestemmelsen er ment uttømmende ut fra konteksten bestemmelsen inngår i. Det sentrale i den forbindelse er at NS 8405:2004 i punkt 24.2 har en egen hjemmel for entreprenørens krav på vederlagsjustering for kapitalytelser, rigging, drift og nedrigging. Teksten i dette punktet var i kontrakten i Lysaker-saken strøket ut i sin helhet, og erstattet med teksten til volumriggbestemmelsen. Det forhold at den opprinnelige teksten er strøket ut og erstattet med volumriggbestemmelsen kan hevdes å gi holdepunkter for at standardens regler om vederlagsjustering for denne typen ytelser ikke var ment å gjelde ved siden av volumriggbestemmelsen.

Mot dette kan det hevdes at en egen, særskilt bestemmelse aldri har vært ansett som nødvendig for å gi entreprenøren krav på kompensasjon for økte kostnader av denne typen. Det kan da hevdes at NS 8405:2004 punkt 24.2 bare utgjør en presisering av den grunnleggende hjemmelen for vederlagsjustering i punkt 24.1, og at overstryking ikke i seg selv kan medføre at krav for riggkompensasjon bortfaller når disse kravene fulgte uten særskilt hjemmel av eldre standarder. En slik forståelse kan også underbygges av formålsbetraktninger og reelle hensyn: En sannsynlig årsak til at bestemmelsen ikke er gjort anvendelig for delfrister, er som nevnt i punkt 3.2 at forme-

⁴⁹ Rettens uttalelse om at kravet «uttrykkelig [er] fraskrevet i kontrakten», og at avgjørelsen i Rt. 2005 s 788 ikke «kan endre det resultatet som i denne saken følger direkte av en tolking av kontrakten» tyder riktignok på det motsatte. Men dette er vanskelig å forene med resten av begrunnelsen som bygger på at entreprenøren ikke «reelt» er påført økte kostnader dersom sluttfristen ikke forskyves. Standardens regler om vederlagsjustering forutsetter også at kostnadene er «reelle», og et slikt synspunkt ville derfor innebære at heller ikke standarden gav krav på vederlagsjustering.

⁵⁰ Kontrakt mellom Jernbaneverket Utbygging og Peab AS, entreprise LY05, Underbygning Lysaker Stasjon, Alminnelige kontraktsbestemmelser punkt C 24.2

len er basert på størrelser som knytter seg til helheten i prosjektet. Det følger ikke av dette formålet at entreprenøren skal være avskåret fra andre krav.

Oppsummert kan det altså hevdes at det foreligger enkelte holdepunkter for å tolke denne bestemmelsen uttømmende. Det er imidlertid ikke gitt at dette er et riktig resultat, og det er uansett påfallende at spørsmålet ikke kommenteres nærmere av lagmannsretten.

Jernbaneverkets bestemmelse i vedlegg A er i det vesentligste lik bestemmelsen som var brukt i Lysaker-saken.⁵¹ Den nye bestemmelsen er imidlertid basert på NS 8405:2008, mens bestemmelsen i Lysaker-saken var basert på NS 8405:2004. I NS 8405:2008 er den særskilte hjemmelen for krav om vederlagsjustering for rigg og driftsytelser fjernet, og erstattet med et punkt i 25.3 som direkte bare regulerer varsling ved denne typen krav. Det er fortsatt sikker rett at entreprenøren kan kreve slik vederlagsjustering etter NS 8405:2008, men bestemmelsen fremstår nå mer som en forutsetningshjemmel enn en egentlig hjemmel.⁵² I stedet for å erstatte kontraktens opprinnelige hjemmel for krav om vederlagsjustering for rigg- og driftsytelser, er volumriggbestemmelsen derfor inntatt som et eget punkt 25.10. Dette innebærer også at det ikke er foretatt noen overstrykning av standardens opprinnelige hjemmel for krav om vederlagsjustering av rigg- og driftsytelser. Dette innebærer at de holdepunkter som kunne utledes av konteksten til bestemmelsen basert på NS 8405:2004, ikke lenger er til stede i samme grad i de nye bestemmelsene. Jernbaneverkets nye bestemmelse fyller derfor neppe det klarhetskravet rettspraksis stiller.

For Statsbygg og Avinors bestemmelser foreligger det så vidt jeg vet ingen rettspraksis som tar stilling til spørsmålet om supplerende krav. Det er imidlertid ingen av dem som er formulert slik at det er naturlig å forstå dem som uttømmende reguleringer. At Vegvesenets bestemmelse kan suppleres med øvrige krav følger av LB-2005-178511, kommentert i punkt 3.3.1.

3.3.4 Oppsummering

Den foreliggende tolkningspraksis synes å bekrefte utgangspunktene som ble skissert innledningsvis: Riggbestemmelser må i utgangspunktet anses som uttømmende reguleringer av de krav som faller innenfor bestemmelsens anvendelsesområde, men dersom bestemmelsen skal anses å avskjære krav utenfor anvendelsesområde kreves det klare holdepunkter i kontrakten. Begrunnelsen i LB-2011-95644 kan se ut til å gå imot dette, men den formulerte begrunnelsen er neppe i tråd med Høyesterettspraksis, og bør ikke anses som noe forbilde for tolkning av denne typen bestemmelser.

⁵¹ Se note 46

⁵² Marthinussen (2010) s 373

3.4 Forsinkelser innenfor avtalte frister

3.4.1 Utgangspunkt

En særlig problemstilling er hvorvidt tidsriggbestemmelser kan brukes også for forsinkelser som ikke påvirker sluttfristen. Jeg tenker her på situasjoner hvor entreprenøren har planlagt å ferdigstille *hele* prosjektet før den egentlige sluttfristen, og hvor han på grunn av byggherre-relaterte forhold påføres en forsinkelse i forhold til egen fremdriftsplan – men likevel slik at prosjektet ferdigstilles innenfor den fastsatte sluttfristen.

Det følger av SRG-dommen at entreprenøren i utgangspunktet har krav på kompensasjon også for slike forsinkelser. Høyesterett fastslår i dommen at entreprenørens krav på kompensasjon skal beregnes ut fra en sammenligning med en hypotetisk situasjon hvor de forsinkende byggherreforhold tenkes borte, og ikke med den opprinnelige fremdriftsplanen. Dette innebærer at det mot et krav etter NS 3430 punkt 21.1 ikke vil være en relevant innvending at entreprenøren uansett ble ferdig før sluttfristen, så lenge entreprenøren kan påvise at han uten hindringen ville blitt ferdig raskere enn han faktisk ble, og dermed ville ha hatt lavere utgifter. Dette vil antageligvis også være beskrivende for situasjonen under NS 8405.⁵³ Dette innebærer at det ikke er noen prinsipiell forskjell mellom forsinkelser innenfor og utenfor avtalte frister.

De praktiske problemene som oppstod ved delfrister vil heller ikke gjøre seg gjeldende her. Problemet med å anvende riggreguleringsbestemmelser ved forskyvning av delfrister var som nevnt at utmålingsmekanismen i riggreguleringsbestemmelsene bygger på en grunnverdi som knytter seg til prosjektet som helhet, og derfor ikke var egnet til å gjenspeile kostnader som kun gjaldt deler av arbeidene. Når *hele* prosjektet forsinkes vil det nettopp være snakk om kostnader knyttet til prosjektet som helhet, altså den type kostnader riggreguleringsbestemmelsen er ment å gjenspeile.

Hensynet til forenklet behandling tilsier derfor at riggreguleringsbestemmelser også gis anvendelse innenfor avtalte frister. Ettersom bestemmelsene normalt ikke kan forstås slik at de avskjærer krav utenfor anvendelsesområdet,⁵⁴ ville den motsatte forståelse normalt innebære at entreprenøren har krav på standardisert kompensasjon etter riggreguleringsbestemmelsen ved forsinkelser *etter* sluttfrist, og krav på kompensasjon for reelle utgifter etter standardkon-

⁵³ Borgen (2007), s 7 og 9

⁵⁴ Jf punkt 3.3.3

trakten ved forsinkelse *før* sluttfrist. Dette fremstår som unødvendig komplisert, særlig med tanke på forsinkelser som påvirker både tidsperioder før og etter sluttfristen.⁵⁵

Det kan muligens innvendes at det ved anvendelse av formelen innenfor avtalte frister vil være vanskeligere å beregne forsinkelsens lengde enn om man kunne basere seg på sluttfristen.⁵⁶ De vanskelighetene vil man imidlertid ikke unngå kun ved å begrense riggreguleringsbestemmelsen til kun å gjelde forsinkelse av sluttfristen. Konsekvensen av dette vil normalt være at entreprenøren for perioden før sluttfrist i stedet kan kreve kompensasjon etter standardkontrakten, og dermed vil man møte de samme vanskelighetene ved utmåling av dette kravet.

3.4.2 De enkelte kontraktsreguleringene

Til tross for de nevnte formålsbetraktningene, ser flere av bestemmelsene i utvalget ut til å begrense anvendelsesområdet til forsinkelser som påvirker sluttfristen. Jernbaneverkets og Avinors tidsriggbestemmelser er etter ordlyden kun anvendelige ved utsettelse av sluttfrist. For Avinors bestemmelse er også begrepet «Opprinnelig byggetid» definert til perioden fra kontraktens opprinnelige oppstart og frem til opprinnelig sluttfrist. Etter ordlyden gjelder bestemmelsene dermed ikke forsinkelser innenfor sluttfristen.⁵⁷ Begrunnelsen i LB-2011-95644 underbygger også en slik forståelse for Jernbaneverkets bestemmelse, men som nevnt i punkt 3.3.2 kan denne begrunnelsen kritiseres, og i sin generelle form bør den ikke anses som noe forbilde for tolkningen av denne typen bestemmelser.

Statsbyggs bestemmelse forutsetter at entreprenøren har krav på fristforlengelse, og henviser til NS 8406 punkt 19, som omhandler endringer, byggherresvikt og andre byggherreforhold, og 22.5 om beregning av fristforlengelse.

Begrepet «fristforlengelse» sikter først og fremst til forskyving av sluttfristen og dagmulktbelagte delfrister.⁵⁸ Slik sett kan det hevdes at dersom byggherreforsinkelsen ikke påvirker en slik frist, vil det ikke være snakk om fristforlengelse, og bestemmelsen vil da ikke være anvendelig.

Formålsbetraktninger tilsier imidlertid ikke et skille mellom forsinkelser som påvirker sluttfrist og dagmulktbelagte delfrister på den ene siden og andre forsinkelser på den andre. Et slikt skille fremkommer heller ikke eksplisitt i bestemmelsene i de ulike standardene, men i litteraturen knyttet til standardkontraktene. Skillet har neppe større betydning enn en ren påpekning av hvilke frister som praktisk sett vil være gjenstand for fristforlengelse: Det er kun

⁵⁵ Entreprenøren har for eksempel planlagt ferdigstilling 3 måneder før sluttfrist, men forsinkes med 6 måneder

⁵⁶ Jf Rt. 2005 s 788 avsnitt 47

⁵⁷ Det er imidlertid ikke gitt at hensikten har vært å avgrense mot den typen situasjoner som drøftes her i punkt 3.4. Meningen kan ha vært å avgrense mot bruk ved forskyvning av delfrister.

⁵⁸ Arvesen (2014) s 289

sluttfristen og de dagmulksbelagte delfristene som i utgangspunktet er sanksjonert etter den alminnelige standarden – og fristforlengelsens sentrale funksjon er å forhindre disse sanksjonene. Fristforlengelse for frister som ikke er sanksjonert er dermed ikke en praktisk problemløsning.

Disse betraktningene slår imidlertid ikke til når spørsmålet dreier seg om merutgifter på grunn av byggherreforsinkelse. Merutgiftene ved byggherreforsinkelse har entreprenøren normalt krav på å få dekket uansett, etter andre bestemmelser som ikke er avhengige av at det foreligger en forlengelse av dagmulksbelagte frister.⁵⁹ Det er kompensasjonen etter slike bestemmelser tidsriggbestemmelsen er ment å standardisere. Ettersom utgangspunktet etter alminnelig bakgrunnsrett er at entreprenøren har krav på kompensasjon for slike utgifter også innenfor avtalte frister, er det ikke noen logisk nødvendighet at krav etter tidsriggbestemmelser må forutsette forlengelse av sluttfrist eller dagmulksbelagte delfrister. Når skillet mellom sanksjonerte og ikke-sanksjonerte frister ikke fremkommer eksplisitt i kontrakten, og bygger på betraktninger som ikke på langt nær har samme betydning i forhold til vederlagskrav, er det neppe grunn til å anse henvisningen til fristforlengelsesbestemmelsen som et tilstrekkelig grunnlag for å begrense bestemmelsens anvendelsesområde til dagmulksbelagte frister. Det er dermed ikke utenkelig at bestemmelsen må forstås slik at den også er anvendelig ved forsinkelser som ikke påvirker disse fristene, i tråd med formålsbetraktningene nevnt i punkt 3.4.1.

Vegvesenets bestemmelse basert på NS 3430 regulerer entreprenørens «merutgifter på grunn av byggherrens forhold etter 17.4», altså de merutgiftene entreprenøren påføres som følge av forsinkelser som stammer fra byggherrens forhold.

Plasseringen i punkt 21.1 og henvisningen til 17.4 gjør det nærliggende å anta at begrepet «merutgifter» er ment å forstås likt med det samme begrepet i 21.1 (1). Sett i lys av SRG-dommen tyder dermed bestemmelsens første punktum på at bestemmelsen er anvendelig også innenfor avtalte frister.

Forklaringen til formelen bruker begrepene «opprinnelig byggetid» og «avtalt ny byggetid», mens det etterfølgende punktumet bruker begrepet «forlengelse av byggetid». Spørsmålet er om disse begrepene kan gi holdepunkter for å si at bestemmelsen enten er eller ikke er anvendelig innenfor avtalte frister.

⁵⁹ For eksempel NS 8406 pkt 22.1

Begrepene kan både forstås som tilgjengelig byggetid (perioden frem til kontraktens sluttfrist) eller planlagt byggetid (perioden som fremgår av fremdriftsplanen). Ingen av begrepene peker entydig i den ene eller andre retning. At bestemmelsen bruker «avtalt ny byggetid» kan indikere at man sikter til avtalte frister, men innebærer ikke nødvendigvis at bestemmelsen må forstås slik. Det er den nye byggetiden som etter ordlyden skal være «avtalt», ikke den opprinnelige. Forlengelse av sluttfrist trenger forøvrig ikke nødvendigvis å skje ved avtale – det kan like gjerne skje ved at en domstol fastslår fristforlengelsens lengde. Det blir da ikke noe mer naturlig å anta at «avtalt ny byggetid» sikter til forlengelse av sluttfrist enn det blir å anta at begrepet sikter til forlengelse av den planlagte byggetiden. Bruken av begrepene gir dermed ingen holdepunkter for å anta at bestemmelsen ikke skulle gjelde innenfor avtalte frister.

Spørsmålet om denne bestemmelsens anvendelse innenfor avtalte frister var et av temaene i en nylig avsagt dom fra Fjordane tingrett.⁶⁰ I denne avgjørelsen ble det lagt til grunn at bestemmelsen er anvendelig ved enhver forsinkelse, også innenfor avtalte frister. Dette ble begrunnet med at ordlyden i 21.1 (4) første punktum var vid nok til også å omfatte dette. Begrepet «byggetid» ble forstått slik at det henviste til planlagt byggetid, et resultat som ble begrunnet med uklarhetsregelen, da retten ikke fant klare holdepunkter for den ene eller andre forståelsen.

Denne dommen er imidlertid anket, og noen avgjørelse fra ankeinstansen foreligger ikke pr skrivende stund. Basert på betraktningene nevnt over, vil jeg likevel anta at resultatet i tingrettens avgjørelse er det riktige.

⁶⁰ Fjordane tingretts dom av 31. juli 2013

4 Volumrigg

4.1 Innledning

I utgangspunktet vil entreprenørens riggytelser være dimensjonert for å møte de kravene det opprinnelig planlagte arbeidsomfanget stiller. Dersom arbeidsomfanget senere øker, vil dette kunne medføre at entreprenøren påføres økte kostnader til rigg. For eksempel kan det oppstå behov for flere brakker, mer administrasjon, og så videre. Kostnadsøkningene vil gjerne skje sprangvis. Eksempelvis kan den opprinnelige brakkeriggen håndtere en viss volumøkning uten at utvidelse er nødvendig. På et eller annet punkt når man imidlertid et nivå hvor utvidelse er nødvendig – gjerne som en sum av flere pålagte endringsarbeid som isolert sett ikke ville kreve utvidelse. Den utvidede riggen kan da håndtere videre økning opp til et nytt nivå, hvor ytterligere utvidelse igjen blir nødvendig.

Riggytelsene er normalt priset som rundsum, som innebærer at vederlaget i utgangspunktet ikke skal variere som følge av faktisk medgåtte ytelser. Dette vil imidlertid innebære at entreprenøren ikke får kompensert de økte utgiftene han har til rigg som følge av volumøkning. Det har derfor i lang tid vært en anerkjent regel at entreprenøren har krav på oppjustering av rundsumposter for rigg dersom volumøkninger fører til økte riggekostnader.⁶¹

Volumriggbestemmelser er ment som standardiserte utmålingsregler for krav på riggregulering, og baserer typisk utmålingen på omfanget av den totale vederlagsjusteringen i stedet for reelle riggekostnader. Det er også vanlig å angi en terskelverdi før rett til regulering inntre, som innebærer at rett til riggregulering ikke inntre før endelig vederlag viser en økning på en angitt prosentandel i forhold til kontraktssummen.⁶² En volumriggbestemmelse kan typisk se slik ut:⁶³

«Viser sluttoppgjøret, inklusive tilleggsnotaer for utført arbeid basert på kontraktens prisgrunnlag, en økning på mer enn 10% av kontraktssummen, reguleres kontrakten som følge av økte driftskostnader. Post for riggekostnad (generalomkostninger) tillegges i så fall 7% av utført arbeid over 10% av kontraktssummen»

I dette punktet vil jeg behandle to problemstillinger knyttet til volumriggbestemmelser. I punkt 4.2 er spørsmålet hvordan kompensasjonen skal utmåles etter denne typen bestemmel-

⁶¹ Sandvik (1977), s 128

⁶² Ordlyden i Jernbaneverkets bestemmelse er her noe uheldig utformet, ved at den tilsynelatende gir krav på justering dersom det totale vederlag «overstiger 10% av kontraktssummen». Det må imidlertid være på det rene at dette skal forstås slik at det totale vederlaget må overstige kontraktssummen *med mer enn* 10%.

⁶³ Vegvesenets volumriggbestemmelse, NS 3430-basert. Se vedlegg A.

ser. I punkt 4.3 behandles spørsmålet om entreprenøren kan ha krav på dekning av økte riggekostnader etter andre bestemmelser, i tillegg til volumriggbestemmelsen.

4.2 Beregningsgrunnlag

De ulike bestemmelsene bruker noe ulik fremgangsmåte for å beregne kompensasjonen. Et grunnleggende fellestrekk er imidlertid at bestemmelsene tar utgangspunkt enten i differansen mellom kontraktssummen og et senere avregnet vederlag, eller størrelsen på netto vederlagsjusteringer i forhold til kontraktssummen. Denne differansen er da ment å gi uttrykk for volumøkningen, og vil være styrende for størrelsen på entreprenørens krav på riggkompensasjon.

Når formelen skal anvendes, vil det derfor være av sentral betydning hvilke krav som skal inngå i størrelsene «kontraktssum» og endelig avregnet vederlag/vederlagsjustering. For kontraktssummens vedkommende er dette tilsynelatende ukomplisert, ettersom begrepet er definert i den underliggende standarden, og også vil fremgå som en fastlagt størrelse av kontraktsdokumentene.⁶⁴ Spørsmålet som gjerne forårsaker tvist, er hvilke poster som skal inntas i størrelsen endelig avregnet vederlag/vederlagsjustering. Spørsmålene om denne størrelsen betegner jeg som spørsmål om beregningsgrunnlaget for utført arbeid, og dette er hovedtema for punkt 4.2.

Hvilke poster som skal inn i beregningsgrunnlaget vil naturligvis avhenge av en tolkning av den enkelte riggreguleringsbestemmelse. Imidlertid kan det innledningsvis pekes på en del bakenforliggende hensyn som vil være felles for de ulike bestemmelsene.

Volumriggbestemmelsene er som nevnt utformet for å forenkle kravsberegningen. Dette formålet tilsier at bestemmelsene forstås på en måte som muliggjør en så lite komplisert behandling av kravet som mulig.

Bestemmelsene må også forstås i lys av kravene bestemmelsene er ment å forenkle beregningen av. Begrunnelsen for disse kravene er de merutgiftene til riggytelser entreprenøren påføres som følge av volumøkning. Postene som skal inn i beregningsgrunnlaget bør dermed være knyttet til volumøkning.⁶⁵

⁶⁴ At dette begrepet likevel kan medføre komplikasjoner, vil fremgå av punkt 4.2.2.2

⁶⁵ Dette formålet fremheves sterkt i LB-2009-189816, som behandles nærmere under. Sandvik (1977) poengterer også dette i forhold til NS 3401, se s 129.

Dette innebærer også at entreprenøren ikke skal oppnå dobbel kompensasjon for samme utgiftspost. Økte rigggkostnader som allerede er dekket gjennom andre vederlag utgjør ingen merutgift, og slike poster bør derfor ikke inn i beregningsgrunnlaget.⁶⁶

Det som særlig skaper problemer, er at kontraktene opererer med ulike typer vederlagsmodeller, som i varierende grad tar høyde for generelle riggytelser. Ettersom dette i praksis har vist seg å spille en sentral rolle for spørsmålet om beregningsgrunnlag, er drøftelsen inndelt etter vederlagsmodeller. Tema for 4.2.1-4.2.3 er i hvilken grad ytelse beregnet etter henholdsvis enhetspris, regning og tilbud skal inn i beregningsgrunnlaget etter de ulike formlene. Punkt 4.2.4 omhandler kort øvrige krav, før utmålingsspørsmålet oppsummeres i 4.2.5

4.2.1 Arbeid avregnet etter enhetspriser

4.2.1.1 Innledning

Utgangspunktet for mengder som skal avregnes etter enhetspris er at det fastsettes en pris for en angitt enkeltenhet, og at vederlaget utregnes ved at dette ganges med faktisk medgåtte enheter/mengder.⁶⁷ Dette innebærer at det endelige vederlag for kontraktsarbeidene gjerne vil avvike fra den opprinnelig anslåtte kontraktssummen. Enhetspriser skal i utgangspunktet også legges til grunn for endringsarbeid, dersom det finnes enhetspriser som er anvendelige for endringsarbeidet. Prisene kan imidlertid på visse vilkår justeres.⁶⁸

4.2.1.2 Kontraktsarbeid: Regulerbare mengder

Ved mengderegulerbare kontrakter vil de faktiske mengder som regel avvike fra det opprinnelige mengdeanslaget som lå til grunn for kontrakten. Et slikt avvik anses ikke som en endring med mindre det krysser en nærmere angitt terskel, og vil derfor typisk ikke gi grunnlag for anvendelse av standardens bestemmelser om vederlagsjustering.⁶⁹ Utgangspunktet etter de alminnelige standardene er derfor at variasjoner av regulerbare masser innenfor den nevnte terskelen ikke gir krav på dekning av økte generalomkostninger.

Det er imidlertid et fellestrekk for volumriggbestemmelsene at de også tar hensyn til denne typen variasjoner. For Avinors volumriggbestemmelse fremgår dette eksplisitt av ordlyden. Vegvesenet og Jernbaneverket har ikke nevnt slike variasjoner eksplisitt, men begge baserer

⁶⁶ Også dette er en sentral del av begrunnelsen i LB-2009-189816.

⁶⁷ Hagstrøm (2014), s 316-317

⁶⁸ Se for eksempel NS 8405 punkt 25.7.

⁶⁹ Marthinussen (2010), s 311

seg på en sammenligning av det endelige vederlaget med opprinnelig kontraktssum, som innebærer at variasjoner i regulerbare masser vil medtas. For Vegvesenets bestemmelse basert på NS 3430 fremgår dette også av begrunnelsen i LB-2009-189816. Det er ingen grunn til å tro at den nye bestemmelsen basert på NS 8406 vil bli tolket annerledes.

Statsbyggs bestemmelse nevner ikke variasjoner i medgåtte masser eksplisitt. Vilkåret for anvendelse av bestemmelsen er at «prisen på netto vederlagsjusteringer, som følge av forhold beskrevet i NS 8406 pkt 22.1» overstiger 10% av kontraktssum. Forholdene som er beskrevet i NS 8406 punkt 22.1 er endringer, samt forsinkelse eller svikt i byggherrens leveranser eller medvirkning. NS 8406 punkt 19.1 (4) fastslår at variasjoner i medgåtte mengder ikke anses som endringer med mindre de i vesentlig grad overstiger det entreprenøren burde ha tatt i betraktning ved inngåelsen av kontrakten. Variasjonene vil påvirke det endelige vederlaget, men de vil ikke utløse NS 8406 punkt 22.1, og endringen de forårsaker i det endelige vederlaget vil heller ikke betegnes som et krav om «vederlagsjustering». Dette kunne tyde på at variasjoner i medgåtte mengder faller utenfor volumriggbestemmelsen. Sett i lys av at bestemmelsen er ment å regulere kontraktens riggpost etter hvert som kontraktsvolumet øker, er det imidlertid grunn til å anta at formålsbetraktninger vil føre til at denne bestemmelsen forstås på samme måte som de øvrige bestemmelsene i utvalget. Definisjonen av formelens verdi B – «utført arbeid» - underbygger også dette.

4.2.1.3 Endringsarbeid basert på enhetspriser

Utgangspunktet for vederlagsjustering ved endringsarbeid er etter de alminnelige standardene at kontraktens enhetspriser skal brukes der disse er anvendelige.⁷⁰ Generelle riggytelser dekkes imidlertid ikke av disse enhetsprisene, og en slik vederlagsjustering vil derfor ikke kompensere entreprenøren for økte riggytelser. For endringsarbeid som avregnes etter enhetspriser foreligger det derfor et naturlig behov for egen justering av riggpostene.⁷¹ Det er da også naturlig nok et fellestrekk for alle bestemmelsene i utvalget at endringsarbeid utført etter enhetspriser skal inngå i beregningsgrunnlaget for utført arbeid. For Vegvesenets og Avinors vedkommende følger dette av at slike endringsarbeid vil være ansett som henholdsvis «utført arbeid basert på kontraktens prisgrunnlag» og «endringsarbeider». Statsbyggs volumriggbestemmelse baserer seg på «netto vederlagsjusteringer, som følge av NS 8406 pkt 22.1», mens Jernbaneverket tar utgangspunkt i «det totale vederlag i forbindelse med sluttoppgjøret» - begge deler omfatter klart endringsarbeid utført etter enhetspriser.

⁷⁰ Se for eksempel NS 8405 punkt 25.7

⁷¹ Se Sandvik (1977) s 128 for denne problemstillingen under NS 3401

Det kan spørres om løsningen blir en annen dersom enhetsprisene justeres som følge av at forutsetningene for prisene forrykkes.⁷² Når dette vurderes ut fra de grunnleggende formålene bak riggreguleringsbestemmelsene er for så vidt begge løsninger i prinsippet tenkelige, så lenge man oppnår konsekvens mellom prisjusteringen og riggreguleringen. Med dette mener jeg at dersom justeringen av enhetsprisen er ment å ta høyde også for økte generalomkostninger, så må denne typen arbeid holdes utenfor riggreguleringen for å unngå overkompensasjon. Motsatt må kravet medtas dersom justeringen ikke er ment å hensynta økte generalomkostninger. Den enkleste løsningen vil imidlertid være å inkludere justerte enhetspriser i beregningsgrunnlaget, ettersom man da fjerner behovet for å justere enhetsprisene som følge av økte rigggkostnader.

De eneste kontraktsbestemmelsene i utvalget som eksplisitt nevner dette er Avinors bestemmelser. Det følger av kontraktens punkt 28.4.2 at andre rigg- og driftsytelser enn spesielle riggytelser ikke skal medtas i prisjusteringen, men i stedet inngå i den generelle riggreguleringen etter punkt 21.1 (tidsrigg) og 28.7 (volumrigg).

De øvrige kontraktene har som nevnt ingen eksplisitt regulering av justerte enhetspriser i volumriggbestemmelsene, og bestemmelsene som regulerer justering av enhetspriser inneholder heller ingen relevante modifikasjoner. Ordlyden i samtlige er imidlertid vid nok til også å omfatte justerte enhetspriser. For å oppnå konsekvens, må det imidlertid vurderes om dette innebærer at entreprenøren får kompensert rigggkostnadene både gjennom justeringen av enhetsprisene og den senere riggreguleringen. Ettersom bestemmelsene om justering av enhetsprisene ikke er modifisert, vil dette avhenge av hvordan den underliggende standardkontrakten regulerer spørsmålet.

Etter NS 8405 punkt 25.7.2 skal justering for forutsetningsforrykkelse skje med grunnlag i de «fordyrelser eller besparelser som dette har medført.». Tilsvarende formulering er brukt i NS 8406,⁷³ NS 8407,⁷⁴ og NS 3430,⁷⁵ og NS 3401.⁷⁶ Kommentartutgavene til de nyere standardene kommenterer så vidt jeg kan se ikke eksplisitt hvorvidt dette begrepet også omfatter fordyrelser i generalomkostninger, men kommentartutgaven til NS 3401 ser ut til å forutsette at denne typen fordyrelser skal holdes utenfor.⁷⁷ Dette er også en naturlig regulering, ettersom det er snakk om utgifter som i utgangspunktet er holdt utenfor enhetsprisene. Konsekvensen

⁷² Se for eksempel NS 3430 punkt 28.4.2 NS 8405 punkt 25.7.2 (2)

⁷³ Punkt 22.2 (3)

⁷⁴ Punkt 34.3.2 (2)

⁷⁵ Punkt 28.4.2

⁷⁶ Punkt 11.3 b

⁷⁷ Sandvik (1977), s 128

for volumriggbestemmelsen blir da at arbeid utført etter justerte enhetspriser skal inngå i beregningsgrunnlaget for utført arbeid. Denne forståelsen er også lagt til grunn av BFJR i en tvist om volumrigg basert på NS 3401.⁷⁸

4.2.2 Regningsarbeid

Regningsarbeid innebærer at entreprenøren skal ha betalt for nødvendige kostnader med å utføre arbeidet, tillagt et avtalt eller sedvanlig påslag som skal dekke indirekte kostnader, risiko og fortjeneste.⁷⁹

4.2.2.1 Utgangspunkter

Ordlyden i samtlige bestemmelser i utvalget er i utgangspunktet vid nok til også å omfatte regningsarbeid. For Statsbygg og Avinor følger dette av at bestemmelsene tar utgangspunkt i henholdsvis «netto vederlagsjusteringer» og «netto sum av endringsarbeider og variasjoner i anslåtte mengder», mens Jernbaneverkets bestemmelse tar utgangspunkt i «det totale vederlag i forbindelse med sluttoppgjøret». Vegvesenets bestemmelse gir anvisning på riggregulering dersom «sluttoppgjøret, inklusive tilleggsnotaer for utført arbeid basert på kontraktens prisgrunnlag [viser] en økning på mer enn 10% av kontraktssummen», og det avgjørende ser da etter ordlyden ut til å være hvorvidt prisene for regningsarbeid følger av kontrakten eller ikke.

Som for justerte enhetspriser vil det imidlertid være naturlig å anta at forholdet til beregningsgrunnlaget for volumriggbestemmelsen avhenger av hva vederlaget er ment å dekke – dersom vederlaget for regningsarbeidene er ment å dekke generalomkostninger, vil det naturlige utgangspunktet være å holde denne typen arbeid utenfor beregningsgrunnlaget for utført arbeid. For noen av bestemmelsene følger dette direkte av ordlyden i riggbestemmelsen – Statsbyggs bestemmelse unntar alle endringsarbeid som gjøres opp inklusive rigg/drift, mens Jernbaneverkets bestemmelse unntar alle endringsarbeid som «relatert til rigg&drift».

Vegvesenets og Avinors bestemmelse har ingen tilsvarende unntak. Basert på overnevnte formålsbetraktninger kan det imidlertid likevel være grunnlag for å unnta regningsarbeid fra beregningsgrunnlaget.

Dette kan for det første være særskilt regulert mellom partene i den enkelte kontrakten, for eksempel ved at kontraktens bestemmelser om regningsarbeid fastslår at vederlaget også skal

⁷⁸ BFJR 319 (1989)

⁷⁹ Se for eksempel NS 8405 punkt 31.1

omfatte generalomkostninger.⁸⁰ Dette var tilfellet i LB-2009-189816, som gjaldt Vegvesenets volumriggbestemmelse, basert på NS 3430. Etter denne bestemmelsens ordlyd hadde entreprenøren krav på regulering av kontraktens post for generalomkostninger som følge av økte driftskostnader dersom «sluttoppgjøret, inklusive tilleggsnotaer for utført arbeid basert på kontraktens prisgrunnlag, [viser] en økning på mer enn 10% av kontraktssummen». Prisene for regningsarbeid var fastsatt som timepriser i kontraktens del F, og var dermed i utgangspunktet omfattet av ordlyden «utført arbeid basert på kontraktens prisgrunnlag». Bestemmelsene i kontraktens del F fastslo imidlertid at timeprisene for regningsarbeid også skulle inkludere generalomkostninger. Dette innebar at entreprenøren hadde fått kompensert økte rigggifter gjennom vederlaget for selve arbeidet, og lagmannsretten kom på dette grunnlaget til at regningsarbeidene ikke kunne inngå i beregningsgrunnlaget for utført arbeid.⁸¹ Avgjørelsen illustrerer dermed betydningen formåls- og systembetragtninger har i forhold til ordlyden ved tolkningen av denne typen bestemmelser, og bekrefter utgangspunktet nevnt innledningsvis.

Det kan også tenkes at det i kontrakten ikke er sagt noe konkret om hvilke kostnader regningsarbeid er ment å dekke. BFJR har i den forbindelse bygget på at regningsarbeid etter NS 3401 – anvendt uten endringer – også skal dekke generalomkostninger. Når den individuelle kontrakten ikke avvek fra standardens alminnelige utgangspunkt om hvordan regningsarbeider skal utmåles, måtte det derfor som utgangspunkt legges til grunn at regningsarbeid ikke skulle inngå i beregningsgrunnlaget for utført arbeid.⁸² Dette til tross for at ordlyden i riggreguleringsbestemmelsen klart tilsa at regningsarbeid skulle inngå. Etter denne bestemmelsen skulle riggkapittelet ikke reguleres som følge av «tilleggs- eller fradragsarbeider hvor disse er mindre enn 10% av kontraktssum ex. kapittelsum for ‘rigging og drift av byggeplass’». Rett til riggregulering inntraff dersom «kontraktssum, ex kapittelsum for ‘rigging og drift av byggeplassen’ endres med mer enn 10%».

Øvrig tolkningspraksis som eksplisitt tar stilling til dette spørsmålet foreligger så vidt jeg vet ikke. Imidlertid kan begrunnelsen i LB-2009-189816 underbygge BFJRs standpunkt. I denne saken fastslo som nevnt kontraktens del F at vederlaget for regningsarbeidene også skulle

⁸⁰ Det kan også fremgå av andre dokumenter – for eksempel endringsordreskjema. Denne typen dokument er nærmere omtalt i punkt 4.2.3 om arbeid utført etter tilbud, men vil også ha samme betydning i forhold til regningsarbeid.

⁸¹ Begrunnelsen fremgår under dommens avsnittsoverskrift «Nærmere om regningsarbeider»

⁸² BFJR 319 (1989). Merk at BFJR likevel gir entreprenøren medhold i kravet, til tross for at det legges til grunn at byggherrens forståelse av kontrakten er den riktige. Dette bygger på at byggherren etter Rådets oppfatning måtte bære risikoen for det Rådet oppfattet som uklarhet i kontrakten. For at Rådets uttalelser om hvordan kontrakten skal forstås skal kunne forenes med resultatet, må dette bygge på en antagelse om at byggherren i det konkrete tilfellet gjennom sin adferd anses å ha akseptert entreprenørens avvikende forutsetninger. Dette beskriver også situasjonen i TSGUD-2011-15342, som mer eksplisitt gir uttrykk for et synspunkt om aksept av avvikende forutsetninger.

dekke generalomkostninger, slik at resultatet hadde konkret forankring i kontrakten. Lagmannsretten begrunner imidlertid også resultatet mer generelt, med henvisning til det retten betegner som «bakgrunnsretten»:

«Etter NS-3430 punkt 27.3 inngår rigg og drift (generalkostnader) i regningsarbeid, mens det for oppgjør etter dagens pris etter punkt 28.5 inngår i fortjenesten. De samme punktene er tatt inn i kontraktsbestemmelsene mellom partene som punkt C27.3 og C28.5. Lagmannsretten kan ikke se at utfyllende administrative bestemmelser i kontrakten endrer dette. Det som da gjenstår, og som ikke reguleres av NS-3430, er oppgjør etter enhetspriser, punkt 28.4 som er inntatt tilsvarende i kontraktsbestemmelsene punkt C28.4. Det er dette som reguleres i C31.1 fjerde avsnitt [*volumriggbestemmelsen, min anmerkning*]. Bestemmelsen endrer imidlertid ikke på det som allerede er regulert i kontraktsbestemmelsene ellers. C31.1 fjerde ledd er en sjablongregel der NS-3430/kontraktsbestemmelsene ikke gir et klart svar»

Denne begrunnelsen er knyttet til systemet etter den alminnelige standardkontrakten som lå til grunn for partenes avtale, og bygger på de samme betraktninger som BFJR fremhevet i sin uttalelse. Synspunktet synes å være at selv om kontrakten ikke inneholder bestemmelser som fastslår at regningsarbeid skal prises inklusive rigg, så inneholder fortsatt standardkontrakten bestemmelser om regningsarbeid, og disse bestemmelsene forstås normalt slik at vederlaget for regningsarbeid skal inkludere riggkostnader. Systembetraktninger knyttet til vederlagsmodellene tillegges dermed betydelig vekt når volumriggbestemmelsen tolkes.⁸³ Argumentasjon langs disse linjene kan også gjenfinnes i andre underrettsavgjørelser, som for eksempel i den såkalte SAG-dommen⁸⁴, som blant annet omhandlet en bestemmelse som lignet på bestemmelsen som var tema for LB-2009-189816. I SAG-dommen førte særlige forhold til at formelen ikke ble anvendt som forutsatt, men rettens redegjørelse for bestemmelsen er også nært knyttet til vederlagsmodellene som følger av den underliggende standardkontrakten, og gir uttrykk for det samme syn som det siterte fra LB-2009-189816.⁸⁵

Også LH-2010-34554 understøtter en slik forståelse. Denne avgjørelsen gjaldt ikke en volumriggbestemmelse, men en bestemmelse om prisregulering.⁸⁶ Denne bestemmelsen inneholder

⁸³ Riktignok fremheves det at volumriggbestemmelsen i Vegvesenets kontraktsbestemmelser var en bestemmelse av «administrativ art», noe som henger sammen med at Vegvesenet i kontrakten skilte mellom det som var betegnet som endringer i NS 3430, merket E, og «utfyllende bestemmelser av mer administrativ art», merket A. Volumriggbestemmelsen i LB-2009-189816 var merket A. Dette kan svekke argumentasjonens overføringsverdi til volumriggbestemmelser i andre kontrakter, dersom disse ikke har et tilsvarende skille.

⁸⁴ LE-1998-648

⁸⁵ Dommens punkt 6.2.3

⁸⁶ Statens Vegvesens alminnelige kontraktsbestemmelser basert på NS 3430, punkt C 23.1.5

imidlertid også formuleringen «tilleggsnotaer for utført arbeid basert på kontraktens prisgrunnlag», og lagmannsretten tolker denne formuleringen innskrenkende med grunnlag i de samme formåls- og systembetraktningene: Entreprenøren skal ikke kompenseres to ganger for samme utgift.

Den foreliggende tolkningspraksis ser altså ut til å bygge på at regningsarbeid som utgangspunkt skal holdes utenfor beregningsgrunnlaget for utført arbeid. Dette synet er bygget på systembetraktninger som ser ut til å ha en betydelig gjennomslagskraft i forhold til volumriggbestemmelsens ordlyd. Det forhold at systembetraktningene også bygger på de alminnelige standardkontraktene innebærer også at argumentene får en mer generell rekkevidde. Det vil derfor være en naturlig løsning å legge til grunn dersom kontrakten ikke gir holdepunkt for noe annet.

Ettersom tolkningspraksisen som er trukket inn her omfatter NS 3401 og NS 3430, bør dette være overførbart til andre volumriggbestemmelser som er basert på disse standardene. Utover Vegvesenets gamle volumriggbestemmelse er det blant bestemmelsene i utvalget bare Avinors volumrigg som er basert på NS 3430.

Denne volumriggen omfatter «netto sum av endringsarbeid», som etter ordlyden også omfatter regningsarbeid. Videre fastslår selve formelen at netto vederlag for «samtlige endringer» skal inn. Kontraktens bilag om vederlag⁸⁷ inneholder imidlertid egne bestemmelser om regningsarbeid. I punkt 5.2 om arbeidslønn fremgår det at timeprisen for mannskap skal inneholde «alle entreprenørens kostnader ved å stille mannskap til disposisjon på byggeplassen, inkludert [...] rigg- og drift [og] administrasjon». Av punkt 5.3 om maskinleie fremgår det at prisen skal omfatte «alle kostnader til utstyrshold, drift, slitasje og vedlikehold». Ordlyden tyder derfor på at regningsarbeid også skal inntas her, men dersom formåls- og systembetraktninger tillegges like stor vekt som i den nevnte praksis fra underretter og BFJR, kan dette føre til at ordlyden blir tolket innskrenkende slik at regningsarbeid faller utenfor.

I utgangspunktet skulle de generelle synspunktene også kunne overføres til nyere standarder, ettersom regningsarbeid også her er ment å dekke generelle riggomkostninger.⁸⁸ For disse standardene foreligger imidlertid andre faktorer, som kan svekke overføringsverdien. Dette er tema for neste punkt.

⁸⁷ Oslo Lufthavn AS, Bilag B1 Vederlag (utførelsesentreprise)

⁸⁸ Se for eksempel Marthinussen (2010) s 485

4.2.2.2 *Betydningen av begrepet «kontraktsum»: Forskjellen mellom NS3401/3430 og senere standarder.*⁸⁹

Hoveddelen av volumriggbestemmelsene i utvalget er basert på NS 8405, 8506 og 8407. Disse standardene bygger på en noe annerledes definisjon av begrepet «kontraktsum» enn NS 3430. Mens NS 8405, 8406 og 8407 inkluderer opprinnelig avtalt anslag over vederlag både for ytelser som skal avregnes etter enhetspriser og ytelser som skal avregnes etter regning i begrepet «kontraktsum»,⁹⁰ inkluderer NS 3430 bare det opprinnelige anslaget over ytelser som skal avregnes etter enhetspriser.⁹¹ Spørsmålet er hvorvidt denne forskjellen også vil kunne medføre forskjeller i tolkning av volumriggbestemmelsene.

Årsaken til at dette kan påvirke tolkningen, er at samtlige volumriggbestemmelser baserer seg på en sammenligning av kontraktsummen på den ene siden med en endelig avregning av postene som skal inngå i beregningsgrunnlaget for utført arbeid på den andre. Så lenge kontraktsummen er definert som i NS 3430, er dette relativt ukomplisert i forhold til argumentasjonen fra forrige punkt: Regningsarbeid inngår verken i kontraktsummen eller beregningsgrunnlaget for utført arbeid. Volumriggbestemmelsen vil da kompensere for økte riggekostnader som skyldes økning av ytelser som er basert på enhetspriser, mens økte riggekostnader for regningsarbeid dekkes av vederlaget for regningsarbeidene. Dette er i tråd med argumentasjonen i LB-2009-189816.⁹²

Dersom volumriggbestemmelsen inngår i en kontrakt basert på NS 8405, 8406 eller 8407, oppstår det imidlertid et problem, fordi bestemmelsen krever en økning på en viss prosentandel i forhold til nettopp kontraktssummen før riggregulering tillates. Dersom opprinnelig anslag over regningsarbeid medtas i kontraktssummen, men ikke i beregningsgrunnlaget for utført arbeid, innebærer det at differansen mellom kontraktssummen og beregningsgrunnlaget for utført arbeid vil starte som en negativ verdi før man legger til tilleggsnotaer for relevante endringsarbeid. Dette vil si at opprinnelig estimat for regningsarbeid i praksis vil utgjøre en ytterligere buffer for entreprenøren som ikke fremgår direkte av selve volumriggbestemmel-

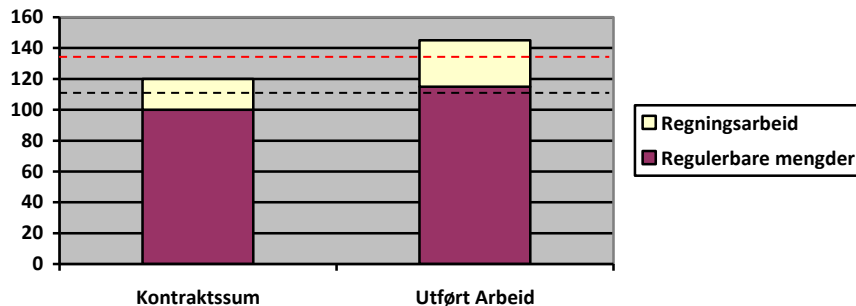
⁸⁹ Forutsetningen for denne drøftelsen er at den enkelte kontrakten beholder standardens definisjon av kontraktssum.

⁹⁰ NS 8405 punkt 2.8, NS 8406 punkt 2, NS 8407 punkt 1.6

⁹¹ NS 3430 punkt 2.10

⁹² Det er riktignok noe uklart om regningsarbeid i den saken inngikk i kontraktssummen. Kontrakten var basert på Vegvesenets kontraktsbestemmelser basert på NS 3430, og disse inkluderer normalt ikke estimat for regningsarbeid i kontraktssummen, se punkt C 2.10. Entreprenøren anførte imidlertid for lagmannsretten at regningsarbeid var omfattet i kontraktssummen, uten at lagmannsretten ser ut til å behandle det spørsmålet direkte. Det hadde imidlertid vært naturlig at dette ble kommentert dersom kontraktssummen faktisk omfattet regningsarbeid, på grunn av de problemene som behandles i dette punktet. Premissene i dommen gir også best mening dersom kontraktssummen ikke omfattet regningsarbeid

sen. For å oppnå justering etter volumriggbestemmelsen må derfor volumøkning i form av enhetsprisarbeid (regulerbare mengder pluss endringsarbeid) først dekke verdien av opprinnelig anslåtte arbeid som skal utføres etter regning for at volumriggbestemmelsen skal gå i null. Deretter må volumet øke ytterligere – typisk med mer enn 10% av kontraktssummen.

Illustrasjon av forholdet mellom beregningsgrunnlag for utført arbeid og kontraktssum. Dersom kontraktssummen defineres eksklusiv estimat for regningsarbeid, vil kontraktssummen være 100, og terskel for riggregulering vil med en terskelverdi på 10% ligge på 110 (sort linje). Dersom estimat for regningsarbeid inntas i kontraktssummen øker kontraktssummen til 120. Terskelen for riggregulering økes dermed til 132 (rød linje). Dersom faktisk utførte regningsarbeid nå holdes utenfor «utført arbeid», kreves en betydelig økning av regulerbare mengder før det er grunnlag for riggregulering.

Slike resultat kan fremstå som vilkårlige, og er neppe i samsvar med bestemmelsens formål. Det er i den forbindelse verdt å merke seg at resultatet i den nevnte tolkningspraksis for regningsarbeidenes vedkommende innebar et avvik fra ordlyden, begrunnet i formål- og systembetraktninger. Disse betraktningene slår som nevnt ikke til dersom kontraktssummen også omfatter regningsarbeid. Dette innebærer at avgjørelsene antagelig har begrenset betydning for disse tilfellene. Avgjørelsene illustrerer likevel hvilken betydning formål- og systembetraktninger har for forståelsen av riggreguleringsbestemmelsene.

Spørsmålet blir derfor hvordan det samme formålet kan oppnås med riggreguleringsbestemmelsene basert på NS 84xx-serien. Dersom beregningen skal gi et reelt bilde av ikke-kompensert⁹³ volumøkning, tilsier det underliggende formålet at det bør være samsvar mellom det som inngår i kontraktssummen og det som inngår i beregningsgrunnlaget for utført arbeid, ettersom volumriggbestemmelsen måler volumøkning ved å sammenligne disse størrelsene.

Dette kan for det første gjøres ved at alle regningsarbeid som inngår i kontraktssummen også inntas i beregningsgrunnlaget for utført arbeid. Dette vil føre til at dersom kontraktssummen inneholder et estimat for regningsarbeid, så skal vederlaget for den faktiske utførelsen av disse regningsarbeidene også inn i beregningsgrunnlaget for utført arbeid. Tilsvarende skal

⁹³ Med «ikke-kompensert» mener jeg at rigggkostnadene ikke er kompensert – selve arbeidet kompenseres naturligvis gjennom de alminnelige vederlagsreglene.

vederlaget for regningsarbeid hvis estimerte verdi ikke inngår i kontraktsummen, heller ikke inngå i beregningsgrunnlaget for utført arbeid.

Dersom kontraktsummen kun omfatter et anslag over *opprinnelig planlagte* regningsarbeider, innebærer et slikt syn at opprinnelig planlagte regningsarbeider skal inn i beregningsgrunnlaget for utført arbeid, mens endringsarbeid som skal utføres etter regning holdes utenfor. Dette innebærer at problemet med at regnestykket starter som negativ verdi elimineres, ettersom faktisk utførte regningsarbeid nå avregnes mot estimatet for de regningsarbeidene som er inntatt i kontraktsummen. Et slikt skille mellom ulike typer regningsarbeid kan imidlertid føre til problemer med prising, ettersom endringsarbeid basert på regning skal kompensere for rigg gjennom selve vederlaget, mens opprinnelig planlagte regningsarbeid skal kompensere for rigg gjennom riggbestemmelsen. Forståelsen kan i slike tilfeller sies å reflektere formålet om å knytte justeringen til volumøkning, men ikke formålet om forenkling.⁹⁴

Ordlyden i Statsbyggs bestemmelse ser ut til å peke på en slik løsning. Etter denne bestemmelsen skal endringsarbeid – men ikke opprinnelig planlagt arbeid – som gjøres opp inklusive rigg/drift holdes utenfor beregningsgrunnlaget. Også ordlyden i Jernbaneverkets bestemmelse kan forstås slik, men dette ser ut til å avhenge av hvordan man forstår formuleringen «Alle endrings- og tilleggsarbeider relatert til rigg&drift». Dette kan forstås slik at endringsarbeidet i seg selv må dreie seg om riggytelser for å unntas fra beregningsgrunnlaget. Imidlertid kan det også forstås slik at endringsarbeid som gjøres opp inklusive rigg og drift skal unntas. Endringsarbeid kan sies å være «relatert» til rigg&drift dersom endringsarbeidet fører til økte riggekostnader, og disse derfor inntas i vederlaget for endringsarbeidet. Dette gir også god sammenheng med formuleringen «herunder justering iht. a) [tidsrigg] og evt. forseringstillegg» – dette er ikke nødvendigvis arbeider som direkte retter seg mot rigg&drift, men formuleringen «herunder» indikerer at de likevel anses å høre under endringsarbeid «relatert» til rigg&drift.

Spørsmålet blir mer komplisert dersom kontraktsummen også omfatter et estimat over *tilleggsarbeider* som skal avregnes etter regning.⁹⁵ Regnestykket vil i så fall likevel starte som en negativ verdi så lenge tilleggsarbeidene ikke kommer til utførelse. En slik løsning er ikke logisk umulig, dersom man anser kontrakten for å forplikte entreprenøren til å holde riggytelser på et tilstrekkelig nivå til å håndtere endringsarbeid til det estimerte nivået uten å kreve oppjustering. Dette forutsetter imidlertid at dette prises inn i tilbudet, og vil derfor virke prisdrivende. Dermed vil byggherren i praksis betale for riggekostnader for disse tilleggsarbeidene selv om de ikke kommer til utførelse. Faktisk utførte tilleggsarbeid må i slike tilfeller tillates medtatt i beregningsgrunnlaget for å oppnå samsvar mellom kontraktssum og beregningsgrunnlag for utført arbeid.

⁹⁴ Alternativet er å akseptere en viss dobbeltdekning, ved å godta at også opprinnelig planlagte regningsarbeid dekker generelle riggytelser.

⁹⁵ Se for eksempel LB-2011-95644: I denne saken var partene – i forbindelse med et annet spørsmål - uenige om hvorvidt kontraktens estimat for regningsarbeid var å anse som tilleggsarbeid eller ikke.

For det andre kan man innta alle arbeid som er utført etter regning i beregningsgrunnlaget for utført arbeid, uavhengig av om de aktuelle arbeidene også er reflektert i kontraktssummen. Dette vil innebære at entreprenøren kan oppnå dobbeltdekning, med mindre vederlaget for regningsarbeidene fastsettes slik at riggytelsene ikke tas med. Denne løsningen står derfor også i et tvilsomt forhold til bestemmelsens formål, men kan neppe betegnes som direkte formålsstridig. Vegvesenets riggreguleringsbestemmelse basert på NS 8406 ser ut til å peke på en slik løsning, ettersom denne inntar alle «tilleggsnotaer for utført arbeid basert på kontraktens prisgrunnlag».

For det tredje kan man holde alle regningsarbeid utenfor både kontraktsum og beregningsgrunnlag for utført arbeid. Dette alternativet innebærer for de nyere standardene at man i forhold til volumriggbestemmelsen fraviker den forståelsen av begrepet «kontraktsum» som fremgår av kontraktens definisjon, som i seg selv er problematisk. Det innebærer også at man ikke uten videre kan bygge på det beløpet som i selve kontrakten vil være oppgitt som kontraktsum. Imidlertid kan en slik forståelse sies å oppfylle bestemmelsens formål på en bedre måte. Justeringen etter volumriggbestemmelsen vil være direkte knyttet til ikke-kompensert volumøkning, mens kompensert volumøkning holdes utenfor slik at man unngår dobbeltdekning. Videre ivaretar en slik forståelse formålet om forenkling, ettersom man unngår problemene som er skissert ovenfor.

Løsningene for bestemmelsene som er basert på de nyere standardene er dermed ikke opplagte, men den nye definisjonen av begrepet «kontraktssum» ser ut til å ha konsekvenser for tolkningen av riggreguleringsbestemmelsene. Hvorvidt dette er tilsiktet er ikke klart.⁹⁶ Det kan også påpekes at ulik regulering av hvilke typer regningsarbeid som kan medtas - basert på betraktninger som ikke klart fremkommer av selve volumriggbestemmelsen - vil skape en svært uoversiktlig situasjon for en entreprenør som gjennom flere kontrakter må forholde seg til ulike riggbestemmelser. Dette synspunktet kan i prinsippet ikke tillegges nevneverdig vekt i individuell avtaletolkning, men rettspolitisk er det en reell innvending. Dette gjelder særlig i forhold til Vegvesenets bestemmelser etter NS 3430 og NS 8406, ettersom bestemmelsene tilsynelatende er svært like, men likevel potensielt kan føre til betydelige forskjeller.

⁹⁶ Det forhold at volumriggbestemmelsen i SVVs bestemmelser basert på NS 8406 er påfallende lik den gamle bestemmelsen etter NS 3430-bestemmelsene ser ut til å tyde på at dette ikke har vært en tilsiktet løsning for den bestemmelsen. At kontraktssummen øker har for øvrig betydning også i forhold til andre bestemmelser, særlig i forhold til spørsmålet om byggherrens endringskompetanse. Det kan nok tenkes at slike forhold fører til at slike poster tas inn i kontraktssummen, uten at konsekvensene for riggbestemmelsene blir overveid.

4.2.2.3 Oppsummert

Situasjonen for regningsarbeid er etter dette ikke helt avklart.

For kontrakter som holder regningsarbeid utenfor kontraktssummen kan det, basert på den foreliggende tolkningspraksisen, antageligvis konstateres at regningsarbeid som utgangspunkt skal holdes utenfor beregningsgrunnlaget for utført arbeid. Praksis har i den forbindelse vist vilje til å tøy ordlyden for å oppnå samsvar med bestemmelsens formål. Skal en annen løsning legges til grunn, må det derfor være holdepunkter for dette i kontrakten.

Dersom kontraktssummen inkluderer regningsarbeid på en eller annen måte er situasjonen mer uklar, fordi formålsbetraktningene som har spilt en betydelig rolle i tolkningspraksis ikke slår ut på samme måte. Ulike løsninger kan tenkes, og svaret vil antagelig bero på hvilken vekt formålsbetraktninger gis i forhold til bestemmelsenes ordlyd. Basert på den vekt formålsbetraktninger har hatt i den foreliggende tolkningspraksis, kan det antas at man i hvert konkrete tilfelle vil søke mot den løsningen som best reflekterer den reelle, ikke-kompenserte volumøkningen, og som ordlyden ikke anses å være til hinder for.

4.2.3 Arbeid basert på tilbud

Endringsarbeid kan også skje ved at entreprenøren fremsetter et tilbud, som aksepteres av byggherren – eventuelt etter nærmere forhandlinger.⁹⁷ Dette innebærer at vederlaget for endringsarbeidet vil følge av den særskilte avtalen mellom entreprenøren og byggherren. I forhold til beregningsgrunnlaget for volumriggbestemmelser innebærer dette at utgangspunktet må være en tolkning av denne avtalen, hvor formålet vil være å avdekke hvorvidt det avtalte vederlaget er ment også å dekke generalomkostninger. Dersom tolkningen viser at det er tilfellet, vil det naturlige utgangspunktet være at arbeidene holdes utenfor beregningsgrunnlaget for utført arbeid.⁹⁸

Enkelte kontrakter har særregulert dette. Avinors kontraktbestemmelser fastslår i punkt 28.5 at generelle riggytelser ikke skal inngå i entreprenørens tilbud, og at disse i stedet skal kompenseres gjennom kontraktens regler om tids- og volumrigg. Dette innebærer at endringsarbeider utført etter tilbud normalt vil inngå i volumriggbestemmelsen etter disse kontraktsbestemmelsene.

⁹⁷ Eksempler på standardbestemmelser om dette er NS 3430 punkt 28.5 og NS 8405 punkt 25.8.3, men dette vil også følge av alminnelig avtalefrihet

⁹⁸ For Statsbyggs bestemmelse følger dette direkte av at bestemmelsens strekpunkt fire eksplisitt unntar endringsarbeid som gjøres opp inklusive rigg fra beregningsgrunnlaget.

De øvrige kontraktene har ingen tilsvarende særregulering i selve kontraktsbestemmelsene. Flere byggherrer benytter imidlertid standard skjema for endringsordre som inkluderer bestemmelser om denne typen kostnader, gjerne i form av rubrikker. Dersom disse er brukt, vil disse normalt være styrende for tolkningen av tilbudet.

Som eksempel på dette kan det vises til LB-2009-189816 og TSGUD-2011-15342. Begge avgjørelsene gjaldt Vegvesenets volumriggbestemmelse, og i begge tilfeller var det benyttet standard skjema for endringsordre som bla inneholdt en rubrikk betegnet «avtalt pris dagens prisnivå inkl rigg». I begge avgjørelsene ble det lagt til grunn at når denne rubrikken var avkrysset, måtte dette som utgangspunkt medføre at de aktuelle endringsarbeidene ikke kunne inngå i beregningsgrunnlaget for utført arbeid.

Riktignok ble resultatet i Sør-Gudbrandsdal tingrett et annet, men det var basert på andre avtalerettslige synspunkter. Entreprenøren hadde gjennom hele byggeprosjektet trodd at avkrysning i «avtalt pris dagens prisnivå inkl rigg»-rubrikken ikke unntok endringsarbeidene fra beregningsgrunnlaget for senere riggregulering etter C 31.1 (4). Byggherren hadde derimot vært av den motsatte – og etter rettens mening korrekte – oppfatning. Entreprenørens oppfatning ble imidlertid tilkjennegjort for byggherren gjennom en diskusjon som oppstod om en annen rubrikk i endringsordreskjemaet. Til tross for dette informerte ikke byggherren entreprenøren om at de hadde ulike oppfatninger om rubrikkenes betydning. I tillegg opptrådte byggherren på en måte som kunne gi entreprenøren inntrykk av at hans oppfatning var riktig. På dette grunnlaget kom tingretten til at byggherren gjennom sin adferd hadde akseptert entreprenørens forståelse av bestemmelsen. Selv om det endelige resultatet ble et annet, bekrefter dermed premissene i avgjørelsen forståelsen som ble lagt til grunn i LB-2009-189816: Dersom et endringsarbeid utføres «inkl rigg», skal dette som utgangspunkt holdes utenfor beregningsgrunnlaget for Vegvesenets volumrigg.

I LB-2009-189816 ble resultatet forankret i ordlyden i Vegvesenets volumriggbestemmelse, ettersom arbeid basert på tilbud ikke er «utført arbeid basert på kontraktens prisgrunnlag». Lagmannsretten fremholder imidlertid avkrysningen i de aktuelle skjemaene som en subsidiær, selvstendig begrunnelse for å unnta denne typen arbeid fra beregningsgrunnlaget.⁹⁹ Denne vektleggingen av formåls- og systembetragtninger i forhold til ordlyden er i tråd med lagmannsrettens argumentasjonsmønster i forhold til de andre kravene,¹⁰⁰ og underbygger dermed utgangspunktet nevnt innledningsvis: Dersom pristilbudet må forstås slik at riggkostnader er omfattet, så skal de aktuelle arbeidene ikke inngå i beregningsgrunnlaget for volumrigg. Dette kan betraktes som en forutsetning for den særskilte avtalen om endringsarbeidene, og vil dermed i kraft av en etterfølgende avtale kunne slå gjennom en ordlyd i volumriggbestemmelsen som i utgangspunktet er vid nok til også å omfatte denne typen arbeid.

Det kan også tenkes tilfeller hvor det ikke fremgår verken av kontrakten eller endringsordreskjema hvorvidt pristilbudet er ment å omfatte generalomkostninger eller ikke. Utgangspunktet vil fortsatt være at dette avhenger av en konkret tolkning av den aktuelle avtalen, hvor alle relevante tolkningsmomenter må tas i betraktning i henhold til alminnelig tolkningslære. Dersom en slik tolkning likevel ikke skulle gi holdepunkter for det ene eller andre standpunktet,

⁹⁹ Det uttales under avsnittsoverskriften «Nærmere om tilleggsarbeider basert på dagens prisnivå» at det «følger også direkte» av avkrysningene at arbeidene ikke skal inngå i beregningsgrunnlaget

¹⁰⁰ Se punkt 4.2.2 over om tilsvarende synspunkters betydning i forhold til regningsarbeid

kan det spørres om det kan oppstilles en generell retningslinje for hvorvidt tilbudet skal anses også å omfatte generalomkostninger. BFJR ser ut til å ha basert seg på at tilbudet i slike tilfeller skal forstås slik at det også omfatter generalomkostninger, i en sak som gjaldt en NS 3401-basert kontrakt.¹⁰¹ Dette fremgår av de generelle merknadene Rådet har til hvordan saken ville ha blitt bedømt om NS 3401 hadde blitt anvendt uten endringer.¹⁰² Dersom dette skal kunne legges til grunn – også for de øvrige standardene – vil dette medføre at arbeid basert på tilbud normalt må holdes utenfor beregningsgrunnlaget dersom det ikke foreligger holdepunkter for at generalomkostninger er holdt utenfor tilbudet. Det understrekes imidlertid at dette uansett bare vil være en aktuell retningslinje dersom en annen løsning ikke kan utledes av en tolkning av selve tilbudet.

4.2.4 Andre krav

Også andre krav enn de som omfattes av de foregående punktene kan inntas i entreprenørens sluttvederlag. Spørsmålet vil da være hvorvidt disse kravene skal inngå i beregningsgrunnlaget for volumrigg.

Dersom det dreier seg om forhold som forårsaker merarbeid, vil utgangspunktene etter de foregående punktene gjelde. Byggherren har for eksempel gitt gale opplysninger om grunnforholdene, som fører til at entreprenøren undervurderer arbeidsbehovet. Her vil forholdet til volumriggbestemmelsen antageligvis avhenge av hvilket vederlagsformat entreprenøren kompenseres etter, etter de beskrevne utgangspunktene ovenfor.

Entreprenøren kan imidlertid også ha andre krav som øker vederlaget i forhold til kontraktsummen, men som ikke gir seg utslag i økt arbeidsvolum. Et naturlig utgangspunkt for denne typen krav vil være at de ikke medtas i beregningsgrunnlaget, ettersom riggreguleringen er ment å kompensere for riggutgifter som følger av økt arbeidsvolum.¹⁰³ Svaret vil imidlertid bero på en tolkning av den enkelte bestemmelse, sett i sammenheng med kontrakten forøvrig.

Avinors bestemmelse angir positivt hvilke poster som skal inngå i beregningsgrunnlaget for utført arbeid – netto sum av endringsarbeid, og variasjoner i anslåtte mengder. Andre veder-

¹⁰¹ BFJR 319 (1989)

¹⁰² Som tidligere nevnt kom BFJR likevel til et annet resultat, basert på det som ser ut til å være andre, avtalerettslige synspunkter

¹⁰³ I LB-2009-189816 brukes dette som støtteargumentasjon for å holde krav om indeksregulering og merkostnadskompensering som følge av innføring av ILO-konvensjon nr 94 utenfor beregningsgrunnlaget

lagskrav ser dermed ikke ut til å inngå. Riktignok er det i kontraktens punkt 21.1 inntatt en setning som fastslår at byggherren vil utstede endringsordre dersom entreprenørens krav om kompensasjon aksepteres, men hensikten har neppe vært å åpne for at ethvert slikt krav skal medtas i volumriggbestemmelsen.

Vegvesenets bestemmelse har i LB-2009-189816 blitt tolket slik at den positivt avgrenses til variasjoner i regulerbare mengder og endringsarbeid utført på kontraktens prisgrunnlag. Krav som ikke representerer volumøkning vil typisk ikke omfattes av dette.

Andre bestemmelser unntar eksplisitt enkelte typer krav fra beregningsgrunnlaget. For eksempel unntar både Jernbaneverkets og Statsbyggs bestemmelser indeksregulering fra beregningsgrunnlaget. For øvrig synes Jernbaneverkets bestemmelse å være videre enn Statsbygg, ved at bestemmelsen tar utgangspunkt i det totale vederlaget, og gjør færre fradrag enn Statsbyggs bestemmelse. Etter ordlyden vil dermed også en del krav som ikke nødvendigvis representerer en volumøkning kunne medtas.

Et særskilt spørsmål som oppstår i kontrakter med tidsriggbestemmelse er hvorvidt entreprenørens eventuelle krav etter tidsriggbestemmelsen skal inngå i beregningsgrunnlaget for volumriggen. Ettersom vederlaget etter tidsriggformelen er ment å kompensere for økte riggekostnader ved byggetidsforlengelse, vil det resultere i overkompensasjon for riggytelser dersom dette i tillegg skal inngå i utregning av volumriggtillegg. Derfor er det vanlig at volumriggbestemmelser eksplisitt unntar denne typen krav fra beregningsgrunnlaget.

I utvalget gjelder dette Statsbygg,¹⁰⁴ Jernbaneverket,¹⁰⁵ og Avinor.¹⁰⁶ Statens Vegvesens bestemmelser nevner ikke denne typen vederlag eksplisitt, men slik bestemmelsen i det NS 3430-baserte regelverket ble tolket i LB-2005-189816, vil denne typen vederlag klart nok falle utenfor bestemmelsen.

¹⁰⁴ Entreprenørboka, punkt 15 fastslår at «kompensasjon for økt rigg og drift i endret byggetid» skal holdes utenfor

¹⁰⁵ Punkt 25.10 b) fastslår at «justering iht. a) [tidsriggbestemmelsen]» skal fratrekkes

¹⁰⁶ Punkt 28.7 fastslår at «vederlag for merutgifter til forlengede rigg- og driftsytelser etter punkt 21.1 skal ikke medregnes»

4.2.5 Oppsummering

De ulike volumriggbestemmelsene i utvalget er ulikt utformet, og etter ordlyden ser de ut til å peke på forskjellige løsninger.

Formåls- og systembetragtninger har imidlertid i praksis vist seg å ha betydelig gjennomslagskraft i forhold til ordlyden når bestemmelser av denne typen tolkes. Det forhold at systembetragtningene i flere av avgjørelsene ikke er begrenset til bestemmelsene i den individuelle avtalen, men også er knyttet til systemet i de underliggende standardkontraktene, gir denne typen argumentasjon en mer generell rekkevidde.

På bakgrunn av praksisen som er omtalt her, kan det dermed forsøkes å oppstille en generell retningslinje for tolkningen av denne typen riggbestemmelser. Det grunnleggende siktemålet for tolkningen ser ut til å være den forståelsen som best gir uttrykk for den reelle, ikke-kompenserte volumøkningen. For å avgjøre hvorvidt en post skal medtas i beregningsgrunnlaget, må det vurderes hvorvidt posten gir uttrykk for volumøkning, og hvorvidt riggkonsekvensene for denne økningen er kompensert gjennom andre krav. I denne vurderingen må det sees hen til kontraktens regler om oppgjørsform, men også øvrige tolkningsmomenter som endringsordreskjema, egne kapitler og vedlegg om prisgrunnlag, og så videre. Dersom disse kildene ikke gir holdepunkter for annet, vil det naturlige være å falle ned på det alminnelige utgangspunktet som følger av den relevante standardkontrakten, som normalt vil være at regningsarbeid og arbeid utført etter pristilbud skal omfatte riggkostnader – mens arbeid basert på opprinnelige eller justerte enhetspriser ikke gjør det. Det er da kun endringsarbeid som gjøres opp etter slike enhetspriser som skal inngå i beregningsgrunnlaget for utført arbeid. Ulik forståelse av begrepet «kontraktssum» skaper imidlertid uklarhet når det gjelder bestemmelser basert på de nyere standardene, og kan føre til at også regningsarbeid her må inn-tas. Det kan stilles spørsmålstegn ved om det alltid er hensiktsmessig å knytte volumriggbestemmelsene til begrepet «kontraktssum» slik dette er definert i de nyere standardene.

Det må imidlertid understrekes at det her er snakk om generelle retningslinjer. Det er fortsatt snakk om tolkning av individuelle avtalebestemmelser, og dersom en tolkning gir holdepunkter for at partene har ment noe annet enn det overnevnte, må det legges til grunn. Samtidig er det også snakk om vurderinger basert på en relativt begrenset mengde praksis, knyttet til svært få bestemmelser. Det som danner grunnlaget for en retningslinje av mer generell karakter, er den viljen ulike rettsanvendere har vist til å fravike bestemmelsenes ordlyd basert på systembetragtninger som i stor grad kan forankres i de generelle standardkontraktene, og ikke bare i de konkrete forholdene i hver enkelt sak. Det er imidlertid på ingen måte snakk om noen sikker konklusjon.

4.3 I hvilken grad kan volumriggbestemmelsene suppleres med krav om riggregulering på annet grunnlag?

4.3.1 Innledning

Problemstillingen i det følgende er hvorvidt entreprenøren kan kreve kompensasjon for økte rigggkostnader etter andre bestemmelser enn volumriggbestemmelsen.

De grunnleggende utgangspunktene for denne problemstillingen vil være det samme som for punkt 3.3: Det naturlige vil være å anse bestemmelsene som en uttømmende regulering av de krav som faller innenfor bestemmelsenes anvendelsesområde, men ikke av krav som faller utenfor. For krav som faller utenfor anvendelsesområdet, vil spørsmålet derfor være om kontrakten på en tilstrekkelig klar måte fastslår at bestemmelsen er ment som en uttømmende regulering.

Dette spørsmålet vil særlig kunne være aktuelt i forhold til tidsmessige konsekvenser av byggherreforhold, ettersom volumriggbestemmelser ikke primært er tiltenkt den type konsekvenser. Hovedtemaet for dette punktet er derfor volumriggbestemmelseres anvendelse ved krav i forlenget byggetid.

I denne forbindelse kan det skilles mellom kontrakter som kun har volumriggbestemmelse, og kontrakter som både har volumrigg- og tidsriggbestemmelse. Prinsipielt er problemstillingen den samme, men eksistensen av en tidsriggbestemmelse medfører at volumriggen inngår i en annen kontekst, og kan derfor påvirke tolkningen. Alle bestemmelsene i utvalget har en egen tidsriggbestemmelse, og den første problemstillingen er derfor ikke aktuell for noen av disse. Når problemstillingen likevel er tatt med i oppgaven, er det fordi det for denne problemstillingen foreligger praksis fra BFJR og Borgarting lagmannsrett. Ettersom den prinsipielle problemstillingen er den samme, kan denne praksisen derfor bidra til å kaste lys over den siste problemstillingen.

4.3.2 Kontrakten har ikke egen tidsriggbestemmelse

Det avgjørende for denne problemstillingen vil være en fortolkning av volumriggbestemmelsen, hvor det sentrale spørsmålet vil være om bestemmelsen også er ment å omfatte de tidsmessige konsekvensene av volumendring. Dersom tolkningen viser at det er tilfellet, vil det alminnelige utgangspunktet som ble skissert innledningsvis føre til at bestemmelsen i utgangspunktet må anses som en uttømmende regulering også for de tidsmessige konsekvensene av volumendringen. Dersom tolkningen leder til det motsatte svaret, vil det naturlige ut-

gangspunktet være at den alminnelige regelen i standarden gjelder ved siden av, og spørsmålet vil da være om kontrakten med tilstrekkelig klarhet avskjærer dette kravet.

Om dette spørsmålet foreligger det som nevnt noe praksis. BFJR har tatt stilling til minst to slike problemstillinger i BFJR 180 (1984) og BFJR 411 (1994). Den siste saken ble imidlertid tatt inn for retten, og endte etter anke fra tingretten opp som en avgjørelse i Borgarting Lagmannsrett.

BFJR 180 (1984) dreide seg om grunn- og betongarbeid for en helseinstitusjon. Entreprenøren var gitt fristforlengelse på 7 uker som følge av at grunnforholdene avvek fra det han hadde grunn til å regne med. Entreprenøren krevde kompensasjon for økte riggekostnader som følge av dette.

Kontrakten var basert på NS 3401, og inneholdt en riggbestemmelse som lød som følger:

«Posten «Tilriggingskostnader» skal ikke reguleres uten at fradrags- eller tilleggsarbeidene blir større enn 15% av kontraktssummen.»

Spørsmålet var om denne klausulen avskar entreprenørens krav etter NS 3401 punkt 8.6.

Rådet uttalte at denne bestemmelsen ikke nødvendigvis innebar et avvik fra kontraktens bestemmelser om vederlagsjustering, men kunne ses som en presisering av når endringens omfang skal anses å forrykke forutsetningen for kalkulasjonen, jf NS 3401 punkt 11.3 b. Dette synspunktet innebar etter Rådets oppfatning at bestemmelsen kun var anvendelig ved volumendringer, ikke ved forsinkelser som oppstår av andre årsaker enn volumendring. Ettersom forsinkelsen i denne saken ikke var forårsaket av volumendring, var volumriggbestemmelsen ikke anvendelig. Dette innebar at bestemmelsen ikke avskar krav om dekning av merkostnader til rigg ved forsinkelser som skyldtes andre årsaker. NS 3401 punkt 8.6 ble altså anvendt supplerende utenfor volumriggbestemmelsens anvendelsesområde.

Den neste saken dreier seg om Skullerud vannrenseanlegg.¹⁰⁷ Også denne saken gjaldt spørsmålet om hvorvidt en volumriggbestemmelse avskar entreprenørens krav for dekning av merkostnader som følge av forlenget byggetid. Kontrakten var basert på NS 3401, og det var innført en volumriggbestemmelse som lød som følger:¹⁰⁸

¹⁰⁷ BFJR 411 (1994)

¹⁰⁸ Volumriggformelen er ikke riktig gjengitt i BFJR-uttalelsen, jf LB-1997-188

«Dersom kontraktssum (eksklusive regningsarbeider) endres som følge av endring i arbeidsvolum, reguleres RS postene for drift av byggeplass (E00) etter følgende regler:
For inntil 15% endring i kontraktsummen foretas ingen regulering
Ved mer enn 15% endring i kontraktsummen beregnes følgende regulering:
[...]»

I denne saken forelå det volumøkninger som oversteg 15%-terskelen, og som hadde forårsaket fristforlengelse. BFJR kom i denne saken til at volumriggbestemmelsen avskar entreprenørens krav på ytterligere kompensasjon for riggytelser i forlenget byggetid. Dette bygger Rådet på at ordlyden i bestemmelsen også omfatter de tidsmessige konsekvensene av volumendring.

Selv om det er ulikheter i utformingen av bestemmelsen sammenlignet med BFJR 180 (1984), er den prinsipielle problemstillingen den samme. Dersom uttalelsene sammenholdes, ser de ut til å gi uttrykk for følgende generelle synspunkt:

Bestemmelser som tillater riggregulering som følge av volumendring må normalt forstås slik at de ikke avskjærer supplerende krav som følge av forlenget byggetid, dersom den forlengede byggetiden er forårsaket av andre forhold enn volumøkninger. Bestemmelsene omfatter imidlertid alle riggekostnader som er en følge av volumøkninger – og det inkluderer også de tidsmessige konsekvensene som er en ren følge av volumøkningen. For slike kostnader kan det ikke reises krav med grunnlag i den alminnelige vederlagsjusteringsregelen i standarden.

Saken som ble brakt inn til Rådet for uttalelse i BFJR 411 (1994) ble imidlertid også trukket inn for retten. Oslo byrett kom til det samme resultat som BFJR, basert på den samme begrunnelsen.¹⁰⁹ Borgarting Lagmannsrett kom imidlertid – under dissens – til det motsatte resultatet.¹¹⁰ Lagmannsretten kom til at volumriggbestemmelsen kun gjaldt volumøkninger innenfor opprinnelig avtalt byggetid. Bestemmelsen ble ikke ansett å regulere riggekostnader i forlenget byggetid i det hele tatt. Dette førte til at bestemmelsen ikke ble ansett å avskjære entreprenørens krav etter NS 3401 punkt 8.6 om erstatning for merutgifter i forlenget byggetid, fordi det da ikke forelå motstrid.

I motsetning til BFJR retter lagmannsretten liten oppmerksomhet mot bestemmelsens ordlyd i forbindelse med tolkningen. I stedet fremheves særlig reelle hensyn som argument. Det uttales i den forbindelse:

¹⁰⁹ Oslo byretts dom av 26. juli 1996

¹¹⁰ LB-1997-188

«Dersom kontraktens punkt 8.4 [*volumriggbestemmelsen, min anmerkning*] uttømmende skulle regulere spørsmålet om kompensasjon, ville dette medføre at entreprenøren ikke ville ha muligheter til å få erstattet tap og/eller ekstrautgifter som en følge av akseptert fristforlengelse i situasjoner som beskrevet i NS-3401 punkt 8.5a eller b.

Et slikt forhold/en slik fortolkning av kontrakten må ut fra de foreliggende opplysninger om vanlig kontraktspraksis i entrepriseforhold antas å være i strid med denne praksis. En slik begrensning i forhold til NS 3401 måtte ha en klar og konkret hjemmel i partenes kontrakt, hvilket ikke er tilfellet.»

Slik lagmannsretten formulerer dette argumentet, rammer det antageligvis for vidt. Etter ordlyden gjelder bestemmelsen «endring i arbeidsvolum», og som nevnt har denne typen bestemmelser av BFJR blitt forstått slik at de utgjør en kvantifisering av terskelen i NS 3401 punkt 11.3 b). Dette innebærer at de er ment å regulere de merutgiftene som er en direkte følge av endringsarbeid – enten disse skyldes økt omfang eller forlenget byggetid¹¹¹ – men heller ikke mer. Merutgifter som er forårsaket av andre byggherreforhold – regulert i 8.5 b – vil etter en slik forståelse falle utenfor bestemmelsens anvendelsesområde. Slike merutgifter vil da kunne kreves dekket krone for krone etter 8.6.

For merutgifter som skyldes forsinkelse som er en direkte følge av endringer, utgjør imidlertid argumentet en reell innsigelse. Bestemmelsen hensyntar ikke forlenget byggetid, og endringer som ikke overstiger terskelen for riggregulering vil da ikke gi noe krav på riggjustering, selv om endringene skulle medføre en betydelig forlengelse i byggetid. Dette kan – som lagmannsrettens mindretall også erkjenner – fremstå som lite rimelig.

Den foreliggende praksis samsvarer dermed ikke helt. Slik de ulike avgjørelsene/uttalelsene er begrunnet, ser imidlertid alle ut til å være i tråd med utgangspunktet om at krav innenfor anvendelsesområdet er avskåret, mens det kreves klar hjemmel for å avskjære krav utenfor anvendelsesområdet.

4.3.3 Kontrakten har egen tidsriggbestemmelse

Dersom kontrakten inneholder både en volumriggbestemmelse og en tidsriggbestemmelse, vil både volumøkninger og forlenget byggetid i utgangspunktet være hensyntatt. Det alminnelige utgangspunktet som ble presentert innledningsvis vil da føre til at bestemmelsene anses uttømmende både for volumøkning og forlenget byggetid. Det spørsmålet som likevel kan oppstå er hvorvidt volumøkning i forlenget byggetid er omfattet av bestemmelsene, og om entreprenøren eventuelt kan kreve utgifter for dette på annet grunnlag. Om dette spørsmålet finnes det så vidt jeg vet ingen tilgjengelig rettspraksis.

¹¹¹ Også teorien legger til grunn at NS 3401 punkt 11.3 b) også omfatter tidsmessige konsekvenser av endringer, se Sandvik (1977) s 128

Et forenklet eksempel kan illustrere dette: Et gitt byggeprosjekt krever i utgangspunktet to anleggsbrakker, som må stå over en byggeperiode på seks måneder. Medvirkningssvikt fra byggherren fører til at byggetiden må forlenges i tre måneder. Etter at den opprinnelige sluttfristen er passert, pålegges entreprenøren tilleggsarbeider. Disse kan håndteres uten ytterligere fristforlengelse, men krever at entreprenøren setter opp ytterligere en anleggsbrakke.

Tidsriggformlene er ment å kompensere for kostnadene ved fristforlengelsen. Strukturen i samtlige tidsriggbestemmelser i denne oppgavens utvalg er å multiplisere forsinkelsens lengde med en grunnverdi som tar utgangspunkt i kontraktens opprinnelige volum (enten kontraktssum eller opprinnelig rigg og driftskapittel). Dermed hensyntas ikke økt byggevolum i disse bestemmelsene. Tidsriggene kompenserer dermed bare for forlengelsen for den *opprinnelige* riggen, de to opprinnelige brakkene.

Kostnadene for tilleggsbrakka skal i utgangspunktet kompenseres gjennom volumriggbestemmelsene. Det er imidlertid ikke gitt at disse kompenserer for volumøkning som skjer i forlenget byggetid. Det avgjørende for spørsmålet om volumøkning i forlenget byggetid er dermed tolkingen av volumriggformlene, hvor spørsmålet er om volumøkning i forlenget byggetid omfattes av bestemmelsen eller ikke.

Fellestrekket for volumriggbestemmelsene er som nevnt en sammenligning mellom en opprinnelig sum som gir uttrykk for opprinnelig volum, og et senere utregnet vederlag. Det avgjørende for hvorvidt formelen omfatter økt volum i forlenget byggetid er i praksis hvorvidt volumriggbestemmelsen baserer seg på verdien ved opprinnelig sluttfrist, eller verdien ved sluttfrist etter tillagt fristforlengelse. Dersom bestemmelsen baserer seg på den opprinnelige sluttfristen, vil økt volum i den forlengede delen av prosjektet ikke medtas i beregningsgrunnlaget, og dette vil da falle utenfor anvendelsesområdet for riggbestemmelsen.

Bestemmelsene i Statens Vegvesens kontraktsbestemmelser – både NS 3430-baserte og NS 8406-baserte – viser til «sluttoppgjøret», noe som antageligvis må forstås slik at det er den endelige sluttfrist som skal legges til grunn. Det samme gjelder Avinors bestemmelse, som tar utgangspunkt i netto vederlag for «samtlige endringer og variasjoner i anslåtte mengder».¹¹² Disse reguleringene dekker i så fall også økt volum i forlenget byggetid. De må dermed forstås slik at de ikke kan suppleres med andre regler om riggregulering i denne perioden.

¹¹² Riktignok sier bestemmelsens overskrift at den gjelder i «uendret byggetid», som kan tilsi at den er ment å begrenses til opprinnelig sluttfrist. Dette er imidlertid vanskelig å forene med ordlyden i selve bestemmelsen.

Det kan imidlertid oppstå riggutgifter som kan sies å ligge utenfor det som blir kompensert også etter disse bestemmelsene. Dette vil kunne være tilfellet dersom entreprenøren først pålegges endringsarbeid i forlenget byggetid, og så påføres en ny byggherreforsinkelse som *ikke* skyldes volumøkning. Riggbestemmelsene har neppe noen mekanismer som kompenserer for at den utvidede delen av riggen må stå lengre på grunn av *andre* årsaker enn volumøkning. Hvorvidt dette – som nok må sies å ligge innenfor formelenes anvendelsesområde - kan kreves dekket utenfor formelen er tvilsomt, men LB-2005-178511 tyder på at det neppe kan utelukkes i alle tilfeller, jf oppgavens punkt 3.3.2.

Statsbyggs og Jernbaneverkets bygger imidlertid ikke på endelig sluttfrist. Statsbyggs bestemmelse fastslår at det er kontraktsverdien av utført arbeid på tidspunktet for «opprinnelig» sluttfrist som skal legges til grunn. Jernbaneverkets bestemmelse fastslår i andre strekpunkt at verdien av de arbeider som er utført i forlenget kontraktsperiode ikke skal tas med i beregningsgrunnlaget, som i realiteten betyr at også denne bestemmelsen baserer seg på opprinnelig sluttfrist. Spørsmålet er dermed hvorvidt dette innebærer at bestemmelsene kan suppleres med andre bestemmelser som gir krav på riggregulering i denne perioden, eller om bestemmelsene avskjærer slike krav fullstendig.

Ettersom det i prinsippet er snakk om krav som faller utenfor riggreguleringsbestemmelsens anvendelsesområde, vil utgangspunktet være at supplerende krav tillates, med mindre bestemmelsen tilstrekkelig klart avskjærer slike krav. Her kan det særlig vises til LB-1997-188, som også gjaldt tolkning av volumriggbestemmelse. Det kan også vises til T-baneringdommen, LB-2005-178511. Denne avgjørelsen gjelder en annen situasjon, og må riktignok leses i lys av sakens ekstraordinære omstendigheter, men illustrerer likevel utgangspunktet om at det kreves klare holdepunkter i kontrakten for å avskjære krav som faller utenfor riggreguleringsbestemmelsens anvendelsesområde.

Spørsmålet blir dermed om bestemmelsene på en tilstrekkelig klar måte avskjærer supplerende krav ved volumøkning i forlenget byggetid. Ordlyden gir ingen holdepunkter for det, ettersom ordlyden i samtlige bestemmelser kun angir bestemmelsens anvendelsesområde, uten å si noe om hva som gjelder utenfor dette. I den forbindelse er imidlertid systembetragtninger relevant: En kontrakt som inneholder både volumriggbestemmelse og tidsriggbestemmelse har en mer komplett regulering av riggregulerings spørsmål enn en kontrakt som bare inneholder en volumriggbestemmelse, slik tilfellet var i LB-1997-188. Dette kan være en indikasjon på at bestemmelsene er ment som en uttømmende regulering. Det kan virke unaturlig om man i kontrakten skulle innta en egen standardregulering for volumendringer innenfor fastsatt byggetid, en egen standardregulering for forlengelse av opprinnelig arbeidsmengde, samtidig som volumøkning i forlenget byggetid kan kreves dekket krone for krone.

En slik forståelse vil imidlertid kunne medføre at entreprenøren avskjæres fra å fremme krav på kompensasjon for riggutgifter han pådras på grunn av byggherreforsinkelse. Dette vil sær-

lig kunne skape urimelige resultat i de tilfellene hvor endringer pålegges etter opprinnelig sluttfrist.

Det er dermed ikke klart hvorvidt hensikten med å begrense riggreguleringsbestemmelsene til opprinnelig sluttfrist har vært å tillate eller avskjære supplerende krav for volumøkning i forlenget byggetid. Det er ikke utenkelig at bestemmelsene er ment som en uttømmende regulering av entreprenørens krav på riggregulering. Rettspraksis har imidlertid oppstilt et klarhetskrav for denne typen risikooverføring, og slik bestemmelsene er formulert er det tvilsomt om de tilfredsstillende dette kravet.

5 Oppsummering

Hensikten med riggreguleringsbestemmelser er som nevnt å forenkle beregningen av krav på riggkompensasjon, og å redusere potensialet for tvist rundt disse kravene. Praksis viser imidlertid at det fortsatt oppstår tvister og uklarheter knyttet til beregning av krav på riggkompensasjon selv om partene har tatt i bruk standardiserte utmålingsregler. Slik sett kan det hevdes at bestemmelsene ikke oppnår formålet de er tiltenkt.

Bruk av riggreguleringsbestemmelser flytter imidlertid fokus for denne typen tvister fra spørsmål om dokumenterte merkostnader, til spørsmål om avtaletolkning. Som nevnt vil løsningene i hvert tilfelle måtte bero på en tolkning av den konkrete riggreguleringsbestemmelsen i kontrakten, som vil kunne medføre ulike løsninger fra kontrakt til kontrakt. Basert på den foreliggende tolkningspraksis kan det imidlertid pekes på enkelte fellestrekk ved tolkningen.

Først og fremst gir tolkningspraksis holdepunkter for å hevde at formåls- og systembetragtninger vil ha betydelig gjennomslagskraft i forhold til bestemmelsenes ordlyd. Dette har særlig vist seg i forbindelse med tolkning av volumriggbestemmelser, hvor det underliggende formålet om at entreprenøren skal kompenseres for reell, ikke-kompensert volumøkning – men heller ikke mer - har vært fremhevet i flere avgjørelser. Ved tolkningen av riggbestemmelser er det derfor sentralt å lese bestemmelsene i lys av formålet bak både selve riggbestemmelsen og reglene om riggkompensasjon som følger av de alminnelige standardkontraktene. Tolkningspraksis tyder også på at også andre reelle hensyn vil kunne ha betydelig vekt ved tolkningen, noe som særlig illustreres av LB-2005-178511, T-baneringdommen.

Disse generelle betraktningene kan gi grunnlag for å hevde at bestemmelsene ofte vil føre til like resultater, selv om bestemmelsene er ulikt utformet. Til tross for ulik utforming er bestemmelsene ment å ivareta de samme formålene, de inngår som regel i et tilsvarende kon-

traktsystem, og de underliggende reelle hensynene vil ofte være de samme. Mye av argumentasjonen vil derfor være lik fra bestemmelse til bestemmelse.

Dette kan imidlertid også bidra til å skape tolkningstvil. Vekten formålsbetraktninger og andre reelle hensyn har blitt tillagt i forhold til ordlyden medfører at det i enkelte tilfeller kan være vanskelig å lese det reelle innholdet ut av ordlyden i slike bestemmelser. I tillegg kompliseres bildet av forskjeller og likheter mellom flere av bestemmelsene som kan være vanskelige å avdekke – det klareste eksempelet er Vegvesenets gamle og nye volumrigg, som til tross for tilsynelatende lik ordlyd kan se ut til å lede til forskjellige resultater på enkelte områder. For en entreprenør som må forholde seg til flere ulike bestemmelser kan dette være utfordrende å forholde seg til, og blant avgjørelsene som er trukket frem i oppgaven er det da også flere eksempler på at slike bestemmelser misforstås av partene.

Med tanke på hvor utbredt slike bestemmelser har blitt, kunne det være en tanke å inkludere en standardisert riggbestemmelse i fremtidige utgaver av standardkontraktene. Den klareste fordel med dette er at det vil medføre en mer enhetlig løsning, som vil redusere potensialet for misforståelser. Det vil imidlertid også, gjennom den litteratur og praksis som knytter seg til standardkontraktene, føre til et større rettskildetilfang – som igjen vil bidra til økt forutberegnelighet, og dermed redusere potensialet for tvister.

Litteraturliste

Litteratur

- Arvesen, Hans-Jørgen, Karl Marthinussen og Heikki Giverholt *NS 8406 Forenklet norsk bygge- og anleggskontrakt med kommentarer. 2. utgave.* Oslo, 2014
- Borgen, Marius *SRG-dommen og dens betydning ved tolkningen av NS 3430 og NS 8405.* Tidsskrift for Eiendomsrett 2007, s 1. (Sisert fra Lovdata.no)
- Hagstrøm, Viggo og Herman Bruserud *Entrepriserett.* Oslo, 2014
- Marthinussen, Karl, Heikki Giverholt og Hans-Jørgen Arvesen *NS 8405 med kommentarer.* Oslo, 2010
- Sandvik, Tore *Kommentar til NS 3401.* Bergen, 1977

Domsregister

Høyesterett

- Rt. 2014 s 866
Rt. 2014 s 520
Rt. 2012 s 1729
Rt. 2010 s 961
Rt. 2009 s 160
Rt. 2007 s 1489
Rt. 2005 s 788
Rt. 2002 s 1155
Rt. 1999 s 878

Lagmannsrettsavgjørelser

- LB-2011-95644
LB-2009-189816
LB-2005-178511
LB-1997-188
LE-1998-648
LH-2010-34554

Byretts- og tingrettsavgjørelser

TSGUD-2011-15342

Fjordane tingretts dom av 31. juli 2013

Oslo byretts dom av 26. juli 1996

Byggebransjens Faglig Juridiske Råd

BFJR 411 (1994)

BFJR 319 (1989)

BFJR 180 (1984)

Rundskriv

Rundskriv fra Statens Vegvesen NA 2014/10. http://www.vegvesen.no/s/bransjekontakt/HB066B/Oppdatering_2014-06-02/NA-rundskriv-2014-10-2010028430-33.pdf
Oppgjørsregler for drift av rigg i entrepris-
kontrakter.

Standardkontrakter

NS 3401:1969, Alminnelige kontraktsbestemmelser om utførelse av bygg og anleggsarbeider

NS 3430:1994, Alminnelige kontraktsbestemmelser om utførelse av bygg og anleggsarbeider

NS 3450:2014, Konkurransesgrunnlag for bygg og anlegg

NS 8405:2004, Norsk bygge- og anleggskontrakt

NS 8405:2008, Norsk bygge- og anleggskontrakt

NS 8406:2009, Forenklet norsk bygge- og anleggskontrakt

NS 8407: 2011, Alminnelige kontraktsbestemmelser for totalentrepriser

Kontrakter

Oslo Lufthavn AS. *Kontraktstruktur* <http://www.oslt2.no/Kontraktstruktur/D5771D60-E0FF-49A9-8B14-D2A06B2F92E5/1> [Sitert 22.10.2014]

Statens Vegvesen. *Kontraktsbestemmelser.* www.vegvesen.no/_attachment/155441/binary/268019 [Sitert 22.10.2014]

Statens Vegvesen *HB 763 – dokumenter for byggekontrakter* <http://www.vegvesen.no/s/bransjekontakt/HB066B/> [Sitert 22.10.2014]

Statsbygg, *Entrepriseboka* <http://www.statsbygg.no/Files/publikasjoner/kontraktsdokumenter/Entrepriseboka-2014.pdf> [Sitert 22.10.2014]

Statens Jernbaneverk, *Alminnelige kontraktsbestemmelser om utførelse av bygg- og anleggsarbeider.* Fra kontrakt mellom Jernbaneverket Utbygging og Peab AS, entreprise LY05, Underbygning Lysaker Stasjon

Statens Jernbaneverk, *Alminnelige kontraktsbestemmelser. Utførelsesentreprise basert på NS 8405.* <https://kgv.doffin.no/app/docmgmt/downloadPublicDocument.asp?DVID=152077&FMT=1&AT=15&ID=4561> [Sitert 22.10.2014]

Nettsider

Byggebransjens Faglig Juridiske Råd www.bfjr.no [Sitert 24.11.2014]

6 Vedlegg A: Utvalgte riggreguleringsbestemmelser

Dette vedlegget inneholder utvalget av riggreguleringsbestemmelser som oppgaven er basert på. Bestemmelsene er tilgjengelige på internett, og adressen er oppgitt som fotnoter til hver bestemmelse. For enkelte av bestemmelsene er også en utvidet kontraktstruktur tilgjengelig på nett. I disse tilfellene er også adressen til kontraktstrukturen oppgitt i fotnote.

Alle sitat er i kursiv

STATSBYGG

Entrepriseboka NS 8406: Statsbyggs generelle og spesielle kontraktsbestemmelser for enklere entrepriser.¹¹³

15 Partenes krav på vederlagsjustering (NS 8406 pkt 22.1)

Følgende standardiserte bestemmelser gjelder for vederlagsjustering for kapitalytelser, rigging, drift, nedrigging:

Regulering i uendret byggetid

Hvis prisen på netto vederlagsjusteringer, som følge av forhold beskrevet i NS 8406 pkt 22.1, ikke overstiger 10% av kontraktssum, gis det ingen kompensasjon.

Overstiger prisen på netto vederlagsjusteringer 10% av kontraktssummen, gis det kompensasjon etter følgende formel:

$$\frac{0,5 A (B - 1,1 C)}{C}$$

C

A = avtalt pris på opprinnelig rigg- og driftskapittel eks mva

B = kontraktsverdi av utført arbeid på tidspunktet for opprinnelig sluttfrist eks mva

C = opprinnelig kontraktsbeløp (kontraktssum eks mva)

Ved utregning av kontraktsverdi av utført arbeid på tidspunktet for opprinnelig sluttfrist eks. mva. (B), skal det ikke tas hensyn til

- *regulering av kontraktssummen pga. lønns- eller prisstigning,*
- *utbetaling av påslag pga. administrasjon av sideentreprenører eller tiltransport av entrepriser/leverandørkontrakter,*
- *avbestillingserstatning,*
- *endringsarbeid som gjøres opp inklusive rigg/drift, og*
- *kompensasjon for økt rigg og drift i endret byggetid.*

¹¹³ <http://www.statsbygg.no/Files/publikasjoner/kontraktsdokumenter/Entrepriseboka-2014.pdf>

Reguleringsbeløp ifølge denne bestemmelse, lønns- og prisreguleres etter indeks som angitt i tilbudsskjemaet, regnet i måneder fra tilbudsdato til tyngdepunkt for produksjon i byggetiden.

Regulering i endret byggetid

Har entreprenøren krav på fristforlengelse etter NS 8406 pkt 19, jf. pkt 22.5, skal vederlagsjustering for kapitalytelser, rigging, drift og nedrigging kompenseres etter følgende formel:

$$0,7 A (Z)$$

Y

A = avtalt pris på opprinnelig rigg- og driftskapittel eks mva

Y = opprinnelig byggetid

Z = forlengelse utover opprinnelig byggetid

Dersom fristforlengelse kun er gitt for deler av arbeidene, skal A reduseres forholdsmessig.

Reguleringsbeløp ifølge denne bestemmelse, lønns- og prisreguleres etter indeks som angitt i tilbudsskjemaet, regnet i måneder fra tilbudsdato til tyngdepunkt for produksjon i byggetiden.

STATENS JERNBANEVERK¹¹⁴

Kapittel C1: Alminnelige kontraktsbestemmelser for utførelsesentrepriser basert på NS 8405

25.10 Vederlagsjustering for kapitalytelser, rigging, drift og nedrigging

Entreprenøren har rett til følgende justeringer for kapitalytelser, rigging, drift og nedrigging:

a) Dersom entreprenøren får utsatt sluttfrist, med unntak for force majeure situasjoner ref.

24.3, gjelder i normaltilfellene følgende vederlagsjustering:

$$K = 0,15 \times C \times (t2 - t1)/t1$$

K = Kompensasjonen eks. mva.

C = kontraktssum eks. mva

t1 = opprinnelig byggetid (i hverdager)

t2 = avtalt ny byggetid (i hverdager)

Denne justering får kun anvendelse ved utsettelse av sluttfrist og ikke for utsettelse av delfrister.

b) Dersom det totale vederlag i forbindelse med sluttoppjøret overstiger 10 % av kontraktssummen, økes driftposten - her fastsatt til 0,10 x kontraktssummen – med den prosentvise øk-

114

<https://kgv.doffin.no/app/docmgmt/downloadPublicDocument.asp?DVID=152077&FMT=1&AT=15&ID=4561>

ning som overstiger 10 % . Ved reduksjon av det totale vederlag på mer enn 10 % av kontraktssummen, reduseres driftsposten på tilsvarende måte. I denne beregning er alle beløp eks. mva. I denne beregning skal det totale vederlag fratrekkes:

- Alle endrings- og tilleggsarbeider relatert til rigg & drift (generalomkostninger) herunder justering iht. a) og evt. forseringstillegg.

- Verdien av de arbeider som er utført i forlenget kontraksperiode dersom det er gitt utsettelse på sluttfrist.

- Indeksregulering etter 27.1.

Utløsning av opsjoner beskrevet i kontrakten inngår ikke i beregningsgrunnlaget for a) og b) over. Forlenget byggetid som følge av utløste opsjoner medregnes ikke under a).

STATENS VEGVESEN

For Statens Vegvesens vedkommende er det tatt med to sett riggbestemmelser: Ett sett basert på de gamle, NS 3430-baserte kontraktsbestemmelsene, og ett sett basert på de nyere, NS 8406-bestemmelsene (HB 763). Dette skyldes at det foreligger en del tolkningspraksis knyttet til de eldre bestemmelsene.

NS 3430-basert: Statens vegvesens alminnelige kontraktsbestemmelser

Kapittel C, kontraktsbestemmelser. ¹¹⁵

Tidsrigg: C 21.1, inntatt som fjerde ledd i NS 3430 punkt 21.1 *Krav på dekning av merutgifter:*

Entreprenørens merutgifter på grunn av byggherrens forhold etter 17.4, kompenseres normalt etter følgende regel:

$$V = 0,05 \times K \times (t_2 - t_1 - 6) / t_1$$

V = Vederlagets størrelse

K = Kontraktssum

115

[www.vegvesen.no/ attachment/155441/binary/268019](http://www.vegvesen.no/attachment/155441/binary/268019)

t1 = Opprinnelig byggetid (i hverdager)

t2 = avtalt ny byggetid (i hverdager)

Entreprenørens risiko for forlengelse av byggetid utgjør 6 hverdager

Regulering for økt byggetid gjelder bare utførelse av kontraktens hovedarbeider. For arbeider som krever mindre enn gjennomsnittlig rigg og administrasjon på den forlengede del av prosjektet, avtales forholdsvis kompensasjon

Volumrigg: Punkt C31.1, inntatt som fjerde ledd i NS 3430 punkt 31.1 Faktura for slutt-oppgjør (slutfaktura):

Viser sluttoppgjøret, inklusive tilleggsnotaer for utført arbeid basert på kontraktens prisgrunnlag, en økning på mer enn 10% av kontraktssummen, reguleres kontrakten som følge av økte driftskostnader. Post for riggekostnad (generalomkostninger) tillegges i så fall 7% av utført arbeid over 10% av kontraktssummen

Kapittel C 3. Spesielle kontraktsbestemmelser¹¹⁷

Volumrigg:

Pkt 11 Faktura for sluttoppgjør

Viser sluttoppgjøret, inklusiv tilleggsnotaer for utført arbeid basert på kontraktens prisgrunnlag, en økning på mer enn 10 % av kontraktssummen, reguleres kontrakten som følge av økte generelle omkostninger. Entreprenørens generelle omkostninger tillegges i så fall 10 % av utført arbeid over 10 % av kontraktssummen. Dette vederlaget beregnes etter følgende formel:

$$V = 0,1(S - 1,1K)$$

der:

V = Vederlag for økte generelle omkostninger (kr)

S = Sluttsum for utført arbeid (kr)

K = Kontraktssum (kr)

¹¹⁶ <http://www.vegvesen.no/s/bransjekontakt/HB066B/>

¹¹⁷ http://www.vegvesen.no/s/bransjekontakt/HB066B/Oppdatering_2014-06-02/HB066B-C3-Spes_kontraktsbest-byggmal-20140602.doc

AVINOR

Avinors bestemmelse er hentet fra kontraktsdokumentene i prosjekt T2, utbygging av Oslo Lufthavn, hvor Oslo Lufthavn AS var byggherre. Disse bestemmelsene trenger ikke nødvendigvis å samsvare med riggbestemmelsene som er brukt i andre prosjekter hvor Avinor eller datterselskap av Avinor er involvert.

Fra prosjektnummer T20100. Kontraktens del II: Kontraktsbestemmelser (NS 3430)¹¹⁸

Tidsrigg: Punkt 21.1, inntatt som fjerde ledd i NS 3430 punkt 21.1 *Krav på dekning av merutgifter:*

Dersom entreprenøren har krav på fristforlengelse av sluttfristen for hele kontraktsarbeidet som følge av forhold beskrevet i pkt 17.1 skal merutgiftene til forlengede rigg- og driftsyntelser dekkes etter følgende formel:

$$\text{Vederlag for merutgifter} = 0,9 \times \text{TRD} \times (\text{FB}-\text{OB})/\text{OB}$$

Hvor:

TRD = Det vederlag som er angitt i kontrakten for de Tidsavhengige Rigg- og Driftsyntelsene. Hvis dette vederlaget ikke er spesifisert, skal TRD være 70% av kontraktens totalvederlag for rigg- og driftsyntelser.

FB = Faktisk byggetid definert som antall hverdager i perioden fra avtalt oppstart av fysisk rigging på byggeplassen justert for evt utsettelse til avtalt sluttfrist for hele kontraktsarbeidet justert for entreprenørens fristforlengelse

OB = Opprinnelig byggetid, definert som antall hverdager i perioden fra kontraktens opprinnelige oppstart på byggeplass og frem til kontraktens opprinnelige sluttfrist for hele kontraktsarbeidet

Er det behov for vesentlig mindre rigg- og driftsyntelser i fristforlengelsesperioden enn i byggeperioden for øvrig, skal det foretas en tilsvarende reduksjon i reguleringen av vederlaget

Volumrigg: Eget punkt tillagt NS 3430:

Punkt 28.7 Regulering av rigg- og driftsyntelser i uendret byggetid

Entreprenøren kan ikke kreve tillegg til kontraktsfestet vederlag for rigg- og driftsyntelser før netto sum av endringsarbeider og variasjoner i anslåtte mengder (mengdereguleringer), over-

¹¹⁸ <http://www.oslt2.no/ShowFile.ashx?FileInstanceId=cd3803b2-5943-4010-8c74-1671d22ce3c6>

stiger 15% av kontraktssummen. Entreprenøren kan deretter kreve merutgifter til økte rigg og driftsyntelser dekket etter følgende formel

$$\text{Vederlag for merutgifter} = \text{TRD} \times (\text{EM} - 0,15 \times K)/K$$

Hvor:

TRD = Det vederlag som er angitt i kontrakten for de Tidsavhengige Rigg- og Driftsyntelsene.

Hvis dette vederlaget ikke er spesifisert, skal *TRD* være 70% av kontraktens totalvederlag for rigg- og driftsyntelser.

EM = Netto vederlag for samtlige endringer og variasjoner i anslåtte mengder (mengdereguleringer). Eventuelt vederlag for merutgifter til forlengede rigg- og driftsyntelser etter pkt 21.1 skal ikke medregnes

K = Kontraktssum, jf pkt 2.10